

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2013

Zbyněk Štrobach

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Postoje studentů Univerzity Pardubice k zavedení školného na veřejných
vysokých školách

Zbyněk Štrobach

Bakalářská práce

2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zbyněk Štrobach**
Osobní číslo: **H10295**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Postoje studentů Univerzity Pardubice k zavedení školného na veřejných vysokých školách**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je zjistit, jaké jsou postoje studentů Univerzity Pardubice k chystanému zavedení školného na veřejných vysokých školách. Práce se skládá z části teoretické i praktické. Teoretická část se zabývá terciálním vzděláváním a jeho proměnami, následně pak problematikou školného na veřejných vysokých školách. Praktická část zkoumá postoje studentů Univerzity Pardubice k chystanému zavedení školného na veřejných vysokých školách. Tvoří ji kvantitativní výzkum realizovaný prostřednictvím dotazníkového šetření.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Bílá kniha - národní program rozvoje vzdělávání v České republice.
KELLER, J. (2008). Vzdělanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna.
Praha: SLON.

ISBN 978-80-86429-78-6.

MATĚJŮ, Petr a Jana STRAKOVÁ. Nerovné šance na vzdělání: vzdělanostní nerovnosti v České republice. Vyd. 1. Praha: Academia, 2006, 411 p. ISBN 80-200-1400-4.

MATĚJŮ, P. a kol.: České vysoké školství na křižovatce: Investiční přístup k financování studia na vysoké škole v sociologické reflexi. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2005. 263 s. ISBN 80-7330-072-9.

OMÁČKOVÁ, Helena. České vysoké školy a veřejné finance. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně - Ústí nad Labem, 1998, 146 s. ISBN 80-704-4226-3.

PRUDKÝ, Petr PABIAN a Karel ŠIMA. České vysoké školství: na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989-2009. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 162 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3009-7.

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Alena Vališová, CSc.

Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **28. března 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2013**



prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

 **Univerzita Pardubice**
Fakulta filozofická
1 532 10 Pardubice, Studentská 84

L.S.



PhDr. Mgr. Ilona Moravcová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. října 2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 1. 3. 2013

Zbyněk Štrobach

Touto cestou bych rád poděkoval prof. PhDr. Aleně Vališové, CSc. za laskavý a vstřícný přístup při vedení mé práce a za čas a cenné rady, které mi poskytla. Také děkuji Ing. Jaroslavu Myslivcovi, Ph.D. za pomoc a rady při statistickém zpracování dat. Dále mé poděkování patří blízkým, kteří mě během psaní podporovali, respondentům za jejich ochotnou spolupráci na mém výzkumném projektu a všem ostatním, kteří mi poskytli další užitečné informace.

ANOTACE

Cílem bakalářské práce je zjistit, jaké jsou postoje studentů Univerzity Pardubice k chystanému zavedení školného na veřejných vysokých školách. Práce se skládá z části teoretické i praktické. Teoretická část se zabývá terciárním vzděláváním a jeho proměnami, následně pak problematikou školného na veřejných vysokých školách. Praktická část zkoumá postoje studentů Univerzity Pardubice k chystanému zavedení školného na veřejných vysokých školách. Tvoří ji kvantitativní výzkum realizovaný prostřednictvím dotazníkového šetření.

KLÍČOVÁ SLOVA

školné, zápisné, terciární vzdělávání, vysoké školství, postoje studentů

TITLE

Pardubice University Students` Attitude to the Implementation of Tuition at Public Universities

ANNOTATION

The aim of the thesis is to find out what attitudes of Pardubice University students to planned implementation of tuition at public universities are like. The thesis consists of a theoretical and a practical part. The theoretical part deals with tertiary education and its changes, and, subsequently, the issue of implementation of tuition at public universities. The practical part explores Pardubice University students` attitudes to the planned implementation of tuition at public universities. It is comprised of quantitative research carried out by means of a questionnaire survey.

KEYWORDS

tuition, enrolment fee, tertiary education, university education, students` attitudes

OBSAH

ÚVOD.....	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1. Zařazení terciárního vzdělávání do systému celoživotního učení	11
1.1 Celoživotní učení – významné pojmy a členění	11
1.2 Vzdělávací systém v České republice	15
1.3 Terciární vzdělávání.....	17
2. Proměny terciárního vzdělávání.....	20
2.1 Koncept Martina Trowa: od elitního přes masové k univerzálnímu terciárnímu vzdělávání	20
2.2 Proměny terciárního vzdělávání v prostředí České republiky	24
3. Školné jako jeden ze záměrů připravované vysokoškolské reformy	29
3.1 Perspektiva školného v České republice	29
3.2 Zpoplatněné studium v širších sociálně-ekonomických souvislostech.....	31
3.3 Postoje studentů k zpoplatnění studia na veřejných vysokých školách	36
II. PRAKTICKÁ ČÁST	38
4. Charakteristika a metodologie výzkumu.....	38
4.1 Stanovení výzkumného cíle a výzkumného problému.....	38
4.2 Stanovení hypotéz	39
4.3 Metodologie výzkumu	41
4.4 Předvýzkum, soubor respondentů a realizace výzkumu	42
5. Interpretace dat a vyhodnocení hypotéz.....	43
5.1 Vyhodnocení jednotlivých položek dotazníku.....	43
5.2 Vyhodnocení hypotéz.....	54
6. Závěr výzkumu	59
ZÁVĚR	62
Použité zdroje	65
Seznam tabulek	68
Seznam obrázků.....	69
Seznam příloh	70

ÚVOD

Problematika spoluúčasti studentů na financování vysokoškolského studia na veřejných vysokých školách je předmětem řady diskusí již několik let. O této problematice velmi intenzivně diskutují jak odborníci, tak laická veřejnost. Školné (resp. zápisné)¹ má řadu příznivců, ale také odpůrců. Pravicové politické strany chtějí zpoplatnit veřejné vysoké školství, v programech levicových stran však stojí, že jakmile by se dostaly k moci, ihned by jakoukoliv formu školného zrušily. Do této diskuse se nezapojují jen politici, ale také řada dalších aktérů, ať už přímo z akademické obce, tak i z dalších zainteresovaných stran. Problematika školného se však nejvíce dotýká samotných studentů, proto jsem se zaměřil ve svém výzkumu právě na studenty. Cílem této práce je zjistit, jaké jsou názory a postoje studentů Univerzity Pardubice k chystanému zavedení školného na veřejných vysokých školách.

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část se skládá ze tří kapitol. První kapitola si klade za cíl zařadit terciární vzdělávání do systému celoživotního učení, definuje významné pojmy z oblasti celoživotního učení a také popisuje jednotlivé etapy celoživotního učení, přičemž největší důraz je kladen právě na terciární stupeň vzdělávání.

Druhá kapitola se zabývá proměnami terciárního vzdělávání. Nejprve seznamuje čtenáře s konceptem Martina Trowa, dále pak popisuje proměny v klíčových oblastech terciárního vzdělávání ve vyspělých zemích a následně se zaměřuje na proměny terciárního vzdělávání v České republice. Reakcí na některé tyto proměny je plánovaná vysokoškolská reforma, jejíž součástí je také chystané zavedení školného, tomu se pak věnuje následující kapitola.

Třetí kapitola se zabývá problematikou školného. Nejprve podává čtenáři informace o tom, od kdy a za jakých podmínek bude podle současného záměru ministra školství zřejmě zpoplatněno veřejné vysoké školství. Dále popisuje problematiku placeného vysokoškolského studia v širších sociálně-ekonomických souvislostech. V závěru se třetí kapitola věnuje postojům studentů k chystanému zavedení školného na veřejných vysokých školách, a tím tvoří přechod mezi teoretickou a praktickou částí práce.

¹ Původní záměr vlády byl zavést školné, později bývalý ministr školství sdělil, že bude zápisné, nikoliv školné. Podle některých kritiků je zápisné pouze převlečené školné. Jedná se tedy spíše o slovíčkaření. V této práci se budu zabývat problematikou zpoplatnění studia na veřejných vysokých školách a není příliš podstatné, jestli se jedná o školné či zápisné. Význam těchto dvou termínů může být tedy vnímán v celé práci totožně.

V rámci praktické části se již věnuji vlastnímu výzkumu. Ten je založen na dotazníkovém šetření a probíhá mezi studenty Univerzity Pardubice. Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké jsou názory a postoje studentů Univerzity Pardubice k chystanému zavedení školného na veřejných vysokých školách. Dále mě také zajímalo, jestli jsou tyto postoje mezi studenty Univerzity Pardubice jednotné. Zkoumal jsem, jak se budou lišit odpovědi na některé položky podle ročníku studia, studované fakulty, genderu a také podle toho, z jakých zdrojů by respondenti školné platili.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Zařazení terciárního vzdělávání do systému celoživotního učení

1.1 Celoživotní učení – významné pojmy a členění

Potřeba celoživotně se vzdělávat a učit vychází především z neustále se měnících požadavků společnosti na jedince. Vlivem rychlého technického pokroku, globalizace a dalších aspektů je jedinec nucen se neustále rozvíjet. Mnohdy již nestačí projít si primárním, sekundárním a třeba i terciárním vzděláváním, vzdělání by mělo být vnímáno jako celoživotní proces.

Tuto kapitolu jsem úmyslně zvolil jako úvodní kapitolu celé práce, abych poukázal na to, že na veškeré edukační procesy v různých fázích života jedince je třeba nahlížet jako na jeden propojený celek. A také abych zařadil do tohoto propojeného systému terciární vzdělávání, kterému se v této práci budu věnovat především. Termín celoživotní učení je definován v několika strategických dokumentech. Nyní bych uvedl stěžejní definice.

Memorandum o celoživotním učení definuje celoživotní učení jako „veškeré účelné formalizované i neformální činnosti související s učením, které se průběžně realizují s cílem dosáhnout zdokonalení znalostí, dovedností a odborných předpokladů“ (Memorandum o celoživotním učení, 2001).

Více se však přikláním k definici ze strategického dokumentu Strategie celoživotního učení především proto, že zdůrazňuje propojenost všech možností učení v rámci celoživotního učení. Strategie celoživotního učení definuje celoživotní učení následujícím způsobem. „Celoživotní učení zahrnuje všechny možnosti učení (ať už v tradičních vzdělávacích institucích v rámci vzdělávacího systému či mimo něj), které jsou chápány jako jediný propojený celek, který dovoluje rozmanité a četné přechody mezi vzděláváním a zaměstnáním a který umožňuje získávat stejné kvalifikace a kompetence různými cestami a kdykoli během života“ (Strategie celoživotního učení ČR, 2007, s. 77).

Dle publikace od Vetešky a Tureckiové (2008) je v celoživotním učení zahrnuto formální, neformální a informální vzdělávání.

Formální vzdělávání je uskutečňováno ve vzdělávacích institucích, nejčastěji ve školách. Funkce, cíle, obsahy, organizační formy a způsoby evaluace formálního

vzdělávání jsou vymezeny legislativou. Formální vzdělávání je tvořeno jednotlivými vzdělávacími stupni, které na sebe navazují. Po absolvování jednotlivých stupňů získávají účastníci vzdělávání potvrzení, např. vysvědčení.

Neformální vzdělávání se uskutečňuje formou různých kurzů, seminářů apod., mnohdy v rámci zaměstnání, soukromých vzdělávacích institucí, neziskových organizací ale i v běžných školách. Důraz je tedy kladen na získávání vědomostí, dovedností, znalostí a kompetencí, které mohou jedinci zkvalitnit osobní i pracovní život. Do neformálního vzdělávání se mohou řadit např. kurzy cizích jazyků, rekvalifikační kurzy a kurzy autoškol.

Informální vzdělávání je chápáno jako proces, při němž daný jedinec získává vědomosti, osvojuje si dovednosti, postoje a kompetence z každodenních zkušeností a činností v práci, rodině a ve volnočasových aktivitách. Do informálního vzdělávání je možno řadit také sebevzdělávání, při kterém však daný jedinec nemá možnost si získané znalosti ověřit (Veteška, Tureckiová, 2008, s. 11).

Celoživotní učení se skládá ze dvou základních etap. První etapa zahrnuje veškeré počáteční vzdělávání, další vzdělávání pak tvoří etapu druhou.

1.1.1 Počáteční vzdělávání

Do počátečního vzdělávání patří všechny stupně formálního vzdělávání, které zahrnuje vzdělávací soustava. Počáteční vzdělávání probíhá nejčastěji v mladém věku, může však být ukončeno kdykoliv po splnění povinné školní docházky, ať už daný jedinec vstoupí na trh práce nebo mezi ekonomicky neaktivní část obyvatel (Veteška, Tureckiová, 2008, s. 10).

Do počátečního vzdělávání se řadí předškolní výchova, základní vzdělávání, střední vzdělávání a terciární vzdělávání.

Předškolní výchova

Předškolní výchova směřuje k uspokojování přirozených potřeb dítěte a rozvoji jeho osobnosti. Klade důraz na zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj dětí. Přípravuje děti na další stupně vzdělávání. Další důležitou funkcí předškolního vzdělávání je vyrovnávání rozdílů mezi dětmi, které způsobují rozdílná sociokulturní prostředí v rodinách. V České

republiky je předškolní výchova uskutečňována v předškolních zařízeních a není povinná (Mareš, Průcha, Walterová, 2003, s. 186).

Základní vzdělávání

Základní vzdělávání tvoří základní stavební kámen pro celoživotní učení. Z určitého hlediska se jedná o klíčovou životní etapu. Žák během základního vzdělávání získává klíčové kompetence nezbytné pro osobní život a také pro další studium. V České republice je základní vzdělávání realizováno na základních školách.

Základní škola je všeobecně vzdělávací škola, ve které šestiletí zahajují povinnou školní docházku. Dělí se na nižší stupeň (1. – 5. třída) a vyšší stupeň (5. – 9. třída). Na prvním stupni zpravidla vyučuje všechny předměty v dané třídě jeden učitel, na stupni druhém už různé předměty vyučují různí učitelé podle jejich aprobace. Vzdělávání v české základní škole se uskutečňuje podle vzdělávacích programů (Mareš, Průcha, Walterová 2003, s. 307).

Střední vzdělávání

Prohlubuje všeobecné základní vzdělání. Přípravuje studenty na další stupeň vzdělávání či na vstup do pracovní praxe. Střední vzdělávání probíhá na všeobecných gymnáziích, středních odborných školách a na učilištích.

Terciární vzdělávání

„Terciárním sektorem vzdělávání se rozumí všechny typy státem uznaného vzdělávání občanů, navazující na úplné střední všeobecné vzdělání nebo úplné střední odborné vzdělání ukončené maturitní zkouškou“ (Bílá kniha, 2001, s. 63). Terciárnímu vzdělávání bude věnována samostatná podkapitola v této kapitole.

1.1.2 Další vzdělávání

Další vzdělávání či učení probíhá po dosažení určitého stupně vzdělání, resp. po prvním vstupu vzdělávajícího se na trh práce. Může být zaměřeno na různorodé spektrum vědomostí, dovedností a kompetencí důležitých pro uplatnění v pracovním, občanském i osobním životě (Strategie celoživotního učení ČR, 2007, s. 78). Nyní uvedu členění dalšího vzdělávání dle Vetešky a Tureckiové (2008).

V občanském vzdělávání je kladen důraz na formování vědomí práv a povinností osob v jejich rolích občanských, politických, společenských, i rodinných a způsobů, jak tyto role zodpovědně a účinně naplňovat. Řadí se sem také vzdělávání ve veřejných otázkách, zaměřené na uspokojování společenských potřeb, zároveň také na uspokojování zájmů občanů, na zlepšování kvality života a na vytváření skupinové integrity. Občanské vzdělávání kultivuje člověka jako občana a pomáhá mu přizpůsobovat se neustále se měnícím společenským, ekonomickým a politickým podmínkám.

V zájmovém vzdělávání dochází ke kultivaci osobnosti především prostřednictvím individuálních zájmů. Zájmové vzdělávání formuje osobnost a její hodnotovou orientaci. Prostřednictvím zájmového vzdělávání dochází k seberealizaci ve volném čase. Lidských zájmů a koníčků je velmi mnoho, a proto i škála zaměření zájmového vzdělávání je velmi široká

Profesní vzdělávání, které je také mnohdy označováno jako další profesní vzdělávání, zahrnuje kvalifikační vzdělávání, periodické vzdělávací akce a také rekvalifikační vzdělávání. Profesní vzdělávání zahrnuje všechny formy profesního a odborného vzdělávání jedince v období, kdy je pracovně aktivní a již má skončené odborné vzdělávání a přípravy na povolání ve školském systému. Kurikulum profesního vzdělávání je zaměřeno na získávání kvalifikací s cílem udržení zaměstnanosti (Veteška, Tureckiová, 2008, s. 11-12).

1.2 Vzdělávací systém v České republice

V definici celoživotního učení jsem použil termín vzdělávací systém, který je v pedagogickém slovníku popsán následovně.

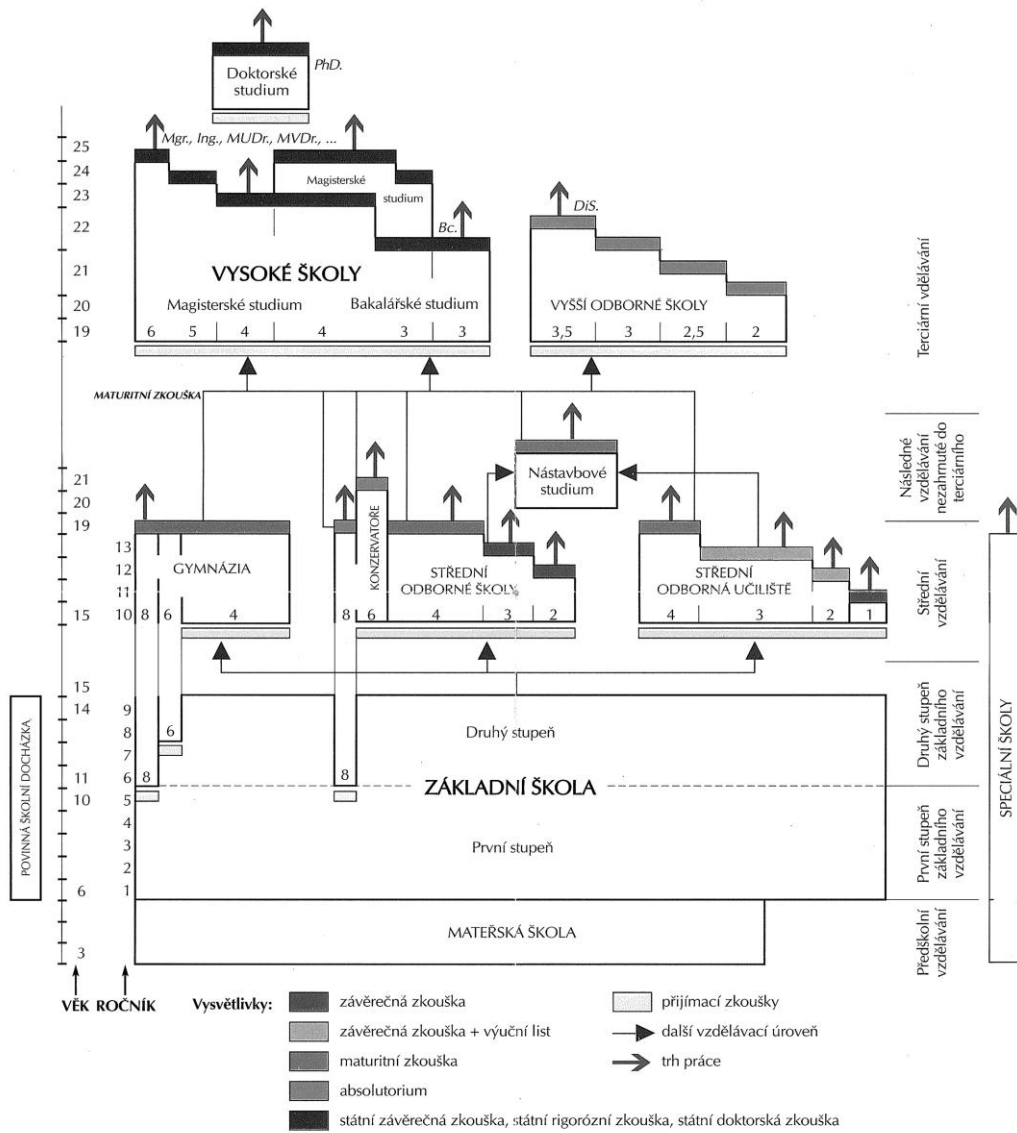
Vzdělávací systém, který je také označován jako vzdělávací soustava, výchovně-vzdělávací systém a systém výchovy a vzdělávání, je jeden ze základních pedagogických pojmů. Vzdělávací systém může být chápán dvěma způsoby. V prvním případě může být chápán jako synonymum pro školství. Dále může být chápán také jako soubor, který zahrnuje všechny školy, školská zařízení a jiné vzdělávací instituce, jejich pracovníky, materiální a finanční prostředky a legislativní úpravy. Tento soubor jako celek zajišťuje ve státě realizaci vzdělávání. Vzdělávací systém se skládá z následujících oblastí:

1. první oblastí a zároveň páteří vzdělávacího systému je školská soustava,
2. druhou oblastí jsou mimoškolní vzdělávací instituce,
3. do třetí oblasti se řadí kulturní a osvětové instituce,
4. v některých případech je vnímáno působení masových médií jako čtvrtá oblast vzdělávacího systému

Pojem vzdělávací systém není terminologicky ustálený, především je často zaměňován právě se školskou soustavou. Řízení vzdělávacího systému je uskutečňováno podle strategií vzdělávací politiky a realizováno především státní správou ve školství. Vzdělávací systémy jsou zkoumány a porovnávány v komparativní pedagogice (Mareš, Průcha, Walterová 2003, s. 40).

Podrobné schéma školské soustavy České republiky je zobrazeno na následující stránce.

Školská soustava České republiky



Obrázek 1: Schéma školské soustavy České republiky

Zdroj: Národní vzdělávací fond (2003).

1.3 Terciární vzdělávání

Terciární vzdělání je v pedagogickém slovníku definováno jako „vzdělání poskytované institucemi terciárního školství, tj. jednak vysokými školami, jednak vyššími odbornými školami a vyššími ročníky některých středních odborných škol (poslední dva ročníky konzervatoře a speciální konzervatoře). Podle mezinárodní klasifikace vzdělávání je to jednak terciární vzdělávání prvního stupně (ISCED 5A a 5B) – nesměřující přímo k vědecké kvalifikaci, jednak terciární vzdělávání druhého stupně (ISCED 6) – směřující přímo k vědecké kvalifikaci. Jak je patrné, význam termínu „terciární vzdělávání“ se nekryje s významem termínu ‘vysokoškolské vzdělávání’, což se ne vždy respektuje“ (Mareš, Průcha, Walterová 2003, s. 248).

Nyní uvedu přehledné rozdělení institucí terciárního školství podle internetových stránek Národního ústavu odborného vzdělávání (2008).

1.3.1 Vyšší odborné školy

Zřizovatelem mohou být školy veřejné (nejprve zřizované státem, po roce 2001 kraji), státní, soukromé či církevní, které musí mít ke svému fungování souhlas státu. Vyšší odborné školy vznikaly zpravidla při středních odborných školách, společně pak tvoří jeden právní subjekt. Samostatně existuje přibližně jen jedna čtvrtina z celkového počtu vyšších odborných škol.

1.3.2 Vysoké školy

Vysoké školy se dělí podle zřizovatele na: veřejné – zřizované zákonem, soukromé, státní (pouze vojenské a policejní) – zřizované zákonem a řízené příslušnými ministerstvy.

Podle typu poskytovaných studijních programů se rozlišují: vysoké školy neuniverzitní, vysoké školy univerzitní.

Vysoké školy neuniverzitní

Neuniverzitní vysoká škola realizuje převážně bakalářské studijní programy a také výzkumnou, vývojovou, uměleckou či jinou tvůrčí činnost. Na neuniverzitních vysokých školách mohou být realizovány také programy magisterské, nikoliv však doktorské. Nejsou

členěny na jednotlivé fakulty. Kritéria pro přijetí, studijní obory, cíle a obsah vzdělávání, jeho metody, hodnocení a certifikace jsou nastaveny stejně jako pro vysoké univerzitní školy.

K vysokým školám neuniverzitním patří dvě veřejné vysoké školy. V roce 2004 vznikla proměnou z vyšší odborné školy první veřejná neuniverzitní vysoká škola – Vysoká škola polytechnická v Jihlavě, od roku 2006 pak existuje druhá škola tohoto typu – Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích. Soukromé vysoké školy vznikly všechny jako neuniverzitní. Od roku 2007 se univerzitou staly 2 soukromé vysoké školy: Vysoká škola Jana Ámose Komenského a Vysoká škola veřejné správy a mezinárodních vztahů v Praze, o. p. s., která změnila název na Metropolitní univerzita Praha o.p.s.

Vysoké školy univerzitní

Vysoká škola univerzitní může realizovat veškeré typy studijních programů a také vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost. Všechny veřejné vysoké školy (s výjimkou dvou výše uvedených) jsou univerzitního typu. Jen několik z nich realizuje studijní programy z jedné oblasti (např. školy zemědělské), většina má fakulty orientované na různé vědní oblasti.

Státní vojenské vysoké školy a policejní akademie se obsahově i organizačně přeměnily v souvislosti s přijetím České republiky do NATO v roce 1999 a s ohledem na národní závazky vůči Interpolu. Od 1. září 2004 byly tři vojenské školy sloučeny v jednu – Univerzitu obrany, její zřízení ošetřuje zákon. Mezi vysoké školy univerzitního typu patří také dvě soukromé instituce - výše uvedené (Národní ústav odborného vzdělávání, 2008, [online]).

1.3.3 Specifika terciárního vzdělávání

Přestože instituce terciárního vzdělávání jsou poměrně různorodé, uvedu nyní některé obecné rysy terciárního sektoru vzdělávání, které umožňují vnímat terciární sektor vzdělávání jako celek a které ho odlišují od ostatních sektorů vzdělávání. V terciárním sektoru vzdělávání se vzdělávají dospělí lidé s plnou právní odpovědností, samostatní v rozhodování, s výraznou motivací a zodpovědným přístupem ke vzdělání. Vztah, který vzniká mezi učiteli a studenty, vytváří prostor pro odlišné formy vzdělávání a odpovídající vliv studentů na chod vzdělávacích institucí. Současný technický a vědecký rozvoj se nejvíce promítá právě do terciárního vzdělávání, které by nebylo trvale možné bez aktivní výzkumné a další tvůrčí činnosti učitelů a v některých typech institucí také studentů (Bílá kniha, 2001, s. 63). Sektor

terciárního vzdělávání se neustále vyvíjí. V rámci tohoto sektoru dochází k různým proměnám, jimž se budu věnovat v následující kapitole.

2. Proměny terciárního vzdělávání

Počet vysokých škol a vysokoškoláků ve vyspělých zemích v posledních letech výrazně narůstá. Přibývají nové veřejné i soukromé univerzity. Rozrůstá se také velmi pestrá nabídka studijních programů a oborů, kterých je v současné době nespočetné množství. Tento trend však je doprovázen řadou dalších změn, jež s tímto prudkým nárůstem více či méně souvisejí.

2.1 Koncept Martina Trowa: od elitního přes masové k univerzálnímu terciárnímu vzdělávání

Nyní uvedu koncept masifikace amerického autora Martina Trowa. Jeho koncept popisuje třífázové proměny moderních vysokoškolských systémů. Přestože koncept Martina Trowa vznikl v jiných kulturních podmínkách, jeví se jako poměrně aplikovatelný na prostředí České republiky, což je zároveň důvod, proč jsem právě tento koncept použil ve své práci. Hlavní přínos jeho konceptu přináší především následující teze.

1. Rostoucí počty studujících mají vliv také na všechny ostatní aspekty terciárního vzdělávání. Ovlivňují mimo jiné obsahy a formy výuky, způsoby a formy studia a v neposlední řadě také standardy kvality.
2. V důsledku vzájemné propojenosti všech těchto aspektů lze rozlišit tři vývojové fáze – elitní, masové a univerzální terciární vzdělávání (Trow, 1973).

Primárním faktorem, podle kterého Trow rozlišuje jednotlivé fáze, je přístup k terciárnímu vzdělávání, konkrétněji podíl studujících z příslušné věkové skupiny. Na počátku všech systémů terciárního vzdělávání byla výchozí fáze elitní. V této fázi studovalo velmi malé procento jedinců příslušné věkové skupiny. O elitní fázi se dá hovořit, pokud nebyla přesáhnutá hranice 15 % z příslušné kohorty, po dosažení této hranice se vysoké školství dostává do fáze masové a dochází k zásadním změnám ve všech aspektech terciárního vzdělávání. V masové fázi jsou instituce terciárního školství schopny absorbovat další nárůst až do 30-50 % příslušné kohorty. Po překročení této hranice pak dochází k dalším systémovým změnám a přichází univerzální fáze terciárního vzdělávání (Pabian, Prudký, Šima 2010, s. 16).

2.1.1 Klíčové oblasti, v nichž dochází k významným změnám

Nyní bych uvedl deset klíčových oblastí podle Martina Trowa (1997, 2006), v nichž dochází v důsledku narůstajícího počtu studujících k významným změnám:

Vnímání přístupu k terciárnímu vzdělávání: v elitních systémech, ve kterých nastupuje na vysoké školy pouze malé procento příslušného populačního ročníku, je na vysokoškolské studium nahlíženo jako na privilegium pro nejnadanější jedince a pro děti z nejvyšších sociálních vrstev. S rostoucím počtem studujících v masové fázi začíná být nahlíženo na vysokoškolské studium jako na právo všech, kteří splňují dané podmínky (např. vystudují maturitní obor). V univerzální fázi pak studuje na vysoké škole většina příslušné populace a z vysokoškolského studia se stává z určitého hlediska povinnost, především ve vyšších sociálních vrstvách.

Funkce vysokého školství: v elitním systému vysokého školství bylo vzdělávání zaměřeno na úzké elity koncentrované v rozhodovacích pozicích a pouze ve vybraných nejprestižnějších profesích (např. právo a medicína). Ve fázi masové vysokoškolské studium připravuje jedince na stále se rozšiřující spektrum povolání v postindustriálních společnostech. Vysokoškolské vzdělávání v univerzální fázi pak zvyšuje přizpůsobivost většiny populace obstat na trhu práce, který klade neustále se měnící požadavky vlivem technických a sociálních změn.

Kurikulum a formy výuky: kurikula v elitní fázi zachycují akademické představy o obsahu dané disciplíny. Hlavní formou výuky je seminář, který umožňuje interakci mezi přednášejícími a studenty. V masové fázi je hlavní formou výuky přednáška a hlavním cílem je předat studentům potřebné znalosti a dovednosti pro výkon budoucího povolání. V univerzální fázi se zodpovědnost za vytváření kurikula přenáší z velké části na studující, kteří si utvářejí svou vlastní vzdělávací cestu.

Studentská kariéra: v elitním systému bylo běžné nastoupit na vysokou školu ihned po dokončení střední školy. Studenti se věnovali zpravidla pouze studiu za finanční podpory rodičů. Ve fázi masové mnohdy studující nastupují na vysokou školu až po určité době v zaměstnání, nebo studují při zaměstnání. V univerzální fázi se hranice mezi zaměstnáním a studiem ještě více uvolňuje a pro stále více studujících má vysokoškolské vzdělávání charakter celoživotního vzdělávání.

Institucionální diverzita a charakteristiky institucí: v elitní fázi bývají vysokoškolské systémy značně sjednocené, typické pro tuto fázi jsou malé a vzájemně si velmi podobné univerzity, na kterých akademická obec sdílí podobné hodnoty. Ve fázi

masové vznikají terciární instituce neuniverzitního typu a dochází k institucionální diverzifikaci. Také tradiční univerzity se rozrůstají, což je doprovázeno rozvolňováním konsenzu v akademické obci. V univerzální fázi je akademická komunita velmi volně oddělena od okolního světa, což je doprovázeno absolutním rozpadem hodnotového konsenzu v akademické obci. Vznikem nových institucí a rozrůstáním těch původních dále narůstá institucionální diverzita na úrovni systému.

Rozhodovací mechanismy: v elitní fázi rozhoduje pouze malá elita, která se skládá z rektorů nejvýznamnějších univerzit a vysoce postavených státních úředníků. Ti sdílejí velmi podobné hodnoty a tvoří rozhodnutí při neformálních osobních setkáních. Tato elita je v masové fázi nahrazena formálním politickým vyjednáváním a rozhodováním v rámci legislativních a exekutivních institucí. Také se rozšiřuje okruh osob a skupin zainteresovaných na rozhodování o terciárním vzdělávání. (např. zaměstnavatelé). Toto rozšiřování je ještě intenzivnější v univerzální fázi, ve které již většina populace sama získala zkušenost s terciárním vzděláním, a tudíž rozšiřuje řady veřejnosti zainteresované na rozhodování.

Standardy kvality: v elitních systémech kvalita vysokoškolského vzdělání spočívá v dosažení vysoké úrovně akademických znalostí. Jedná se o standardy, které jsou sdílené v rámci univerzit i mimo ně. Ve fázi masové doprovází rozrůznění institucí také rozrůznění standardů, které už nejsou společné pro všechny instituce, ale liší se podle jejich funkcí. V univerzální fázi se pak přesouvá kritérium kvality od akademických standardů k přidané hodnotě získané vysokoškolským studiem. Už se tedy nelze ptát, jak mohou studenti dosáhnout požadované akademické úrovně, ale co může vysokoškolské vzdělání nabídnout velmi různorodé studentské populaci.

Kritéria pro vstup do terciárního vzdělávání: v elitní fázi terciárního vzdělávání bylo cílem vybrat nejschopnější studující podle obecně sdílených akademických standardů. Ve fázi masové jsou tato akademická kritéria doplněna o kritéria neakademická, která si kladou za cíl snižovat nerovné příležitosti k dosažení vysokoškolského vzdělání. V univerzální fázi pak je hlavním kritériem zájem o studium a jsou podporovány různé komunity, pro něž v předchozích fázích nebylo vysokoškolské vzdělání dostupné.

Akademická správa: správa univerzit v elitní fázi bývá v rukou vyučujících bez administrativní či manažerské přípravy. Ve fázi masové dochází k profesionalizaci správy. Instituce v univerzální fázi dosahují takové míry komplexity a provázanosti s vnějším okolím, že se na správě téměř výhradně podílejí odborníci s příslušnou odbornou kvalifikací, např. ekonomové, projektanti řízení a řada dalších.

Vládnutí v rámci institucí: v institucích elitní fáze byla volena akademická samospráva, kterou vykonával především profesorský sbor univerzity. Ve fázi masové byla oslabena moc profesorského sboru v prospěch dalších aktérů – především mladších vyučujících a studentů. Ještě více však oslabil moc profesorského sboru stát, který v porovnání s předchozí fází měl mnohem více pravomocí. V univerzální fázi se vnitřní vládnutí institucí značně politizuje, stává se tedy místem střetů nejrozumnějších zájmových skupin. Souběžně pokračuje posilování pravomocí státu vůči vysokým školám (Trow, 1997, s. 16-24; Trow, 2006, s. 253-262 in Pabian, Prudký, Šima, 2010, s. 16-19).

2.2 Proměny terciárního vzdělávání v prostředí České republiky

Nejprve je důležité uvědomit si, v jaké fázi se dle konceptu Martina Trowa Česká republika nachází. S tím souvisí otázka, kolik vlastně máme studujících v terciárním stupni vzdělávání. Jedním z používaných ukazatelů je čistá míra vstupu do terciárního vzdělávání, kterou Jan Koucký (2009) definuje následujícím způsobem.

„Čistá míra vstupu do terciárního vzdělávání (v mezinárodní terminologii Net Entry Rate) představuje podíl poprvé zapsaných do terciárního vzdělávání podle věku k odpovídající věkové kohortě. Poprvé zapsaný přitom znamená, že každý je počítán pouze jednou, a to při prvním zápisu do terciárního vzdělávání; například v ČR tedy pouze ten student, který dosud nikdy nebyl zapsán na žádné vysoké škole. Podíl poprvé zapsaných ukazuje v procentech, jaká část populace vstupuje do terciárního vzdělávání, a je tedy ukazatelem vstupu“ (Koucký, 2009, s. 4).

Tab. 1: Čistá míra vstupu do terciárního vzdělávání

Čistá míra vstupu do terciárního vzdělávání (vyjádřeno v procentech)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
	31,4	34,0	39,2	44,4	48,5	54,7	55,9	58,1

Zdroj: www.msmt.cz/file/8172_1_1/

Nahlédne-li čtenář do vývojové ročenky 1989-2002, zjistí, že podle konceptu Martina Trowa začátkem devadesátých let bylo české terciární školství na rozhraní mezi elitní a masovou fází. Z výše uvedených hodnot v tabulce je zřejmé, že již v roce 2007 byla překročena hranice 50 % a české terciární školství postoupilo do fáze univerzální.

Za pozornost stojí také následující tabulka, kterou zveřejnilo na svých internetových stránkách Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. V tabulce je zachycen kvantitativní vývoj ve čtyřech oblastech – v počtu podaných přihlášek, v počtu přihlášených osob, v počtu přijatých osob a v počtu zapsaných osob ke studiu. Tento kvantitativní vývoj je zde sledován v časovém rozmezí od akademického roku 1999-2000 do akademického roku 2011-2012.

Tab. 2: Počet podaných přihlášek, přihlášených, přijatých a zapsaných ke studiu na terciární úrovni vzdělávání (VŠ a VOŠ) v letech 1999/00–2011/12 (v tis.)

	1999/2000	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	
počet podaných přihlášek	269,7	229,4	265,7	263,5	285,9	312,0	
přihlášené osoby	116,6	110,5	113,1	119,1	129,0	139,4	
počet přijatých osob	61,2	54,5	66,7	73,7	83,0	87,0	
počet zapsaných osob	57,6	52,2	64,0	70,5	79,5	83,1	
	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12
počet podaných přihlášek	319,7	326,0	345,0	339,3	345,6	353,7	351,4
přihlášené osoby	139,9	146,5	156,1	156,8	156,4	161,0	159,1
počet přijatých osob	91,1	99,9	108,7	114,5	117,0	118,7	115,4
počet zapsaných osob	86,9	95,9	103,5	108,8	110,8	112,5	109,0

Zdroj: <http://www.msmt.cz/file/21576>

Pokud by se porovnal počet osob přijatých do terciárního vzdělávání v akademickém roce 1999-2000 s počtem osob v přijatých do terciárního vzdělávání v akademickém roce 2011-2012, je očividné, že se jedná téměř o stoprocentní nárůst. Pokud by byly porovnány tyto dva akademické roky v počtu přijatých osob, nelze si nevšimnout toho, že počet přihlášených osob neroste tak velkým tempem jako počet osob přijatých.

Z těchto poznatků lze na závěr konstatovat, že poptávka po terciárním vzdělávání roste pomaleji než nabídka, kterou terciární stupeň vzdělávání poskytuje. Je tedy na místě položit si otázku, zdali tento trend nesnižuje požadavky k nástupu do studia, a tím následně také kvalitu studujících a edukačních procesů v terciárním vzdělávání.

Přestože bylo uvedeno, že se podle počtu studentů terciární školství České republiky nachází v univerzální fázi, nelze to jednoznačně tvrdit v rámci ostatních aspektů českého terciárního školství.

V přechodí kapitole jsem uvedl klíčové oblasti, ve kterých dle Martina Trowa dochází ke změnám v rámci proměn školských terciárních systémů. Prudký, Pabian a Šíma (2010) se pokusili charakterizovat tyto klíčové oblasti v prostředí České republiky, nyní zde uvedu jejich poznatky.

Vnímání přístupu k terciárnímu vzdělávání: stručně lze shrnout, že je na terciární vzdělávání dle Trowa nahlíženo v elitní fázi jako na privilegium úzké elity, v masové fázi vnímáme terciární vzdělání jako právo a ve fázi univerzální se z určitého hlediska stává terciární vzdělání povinností. Tuto klíčovou oblast v České republice doprovází znaky všech

tří fází. Velká část obyvatelstva již nechápe terciární vzdělání jako elitní privilegium, přesto zde zůstávají sociální, genderové a etnické nerovnosti. Vyšší a střední vrstvy mnohdy chápou terciární vzdělání jako povinnost. Zároveň však stát a školy často lpějí na přijímacích zkouškách, což znamená, že na terciární vzdělávání nemá právo každý. V této souvislosti nelze tedy ani jednoznačně hovořit o fázi univerzální.

Funkce vysokého školství: podle Trowa vysoké školství v elitní fázi připravuje úzkou profesní a rozhodovací elitu. Masové terciární školství připravuje studující na různá povolání a v univerzální fázi zvyšuje adaptibilitu většiny populace. V této oblasti již Česká republika opustila elitní fázi a v současné době prochází fází masovou. Terciární vzdělání slouží tedy především k přípravě na konkrétní povolání. Ve fázi univerzální bude spíše než na konkrétní povolání připravovat na celkovou adaptibilitu jedince, na něhož jsou ve společnosti kladeny neustále nové požadavky. Do této fáze však zatím Česká republika nedospěla.

Kurikulum a formy výuky: Trow uvádí, že kurikula v elitní fázi odráží akademické představy o obsahu příslušné disciplíny, v masové fázi se zaměřují na znalosti a dovednosti potřebné k výkonu povolání. Ve fázi univerzální si již tvoří kurikulum převážně sám student. Autoři uvádějí, že tato oblast je v České republice probádána jen velmi málo. Nejvíce však odpovídá fázi masové, přestože studenti mají určitou omezenou možnost podílet se na tvorbě svého kurikula.

Studentská kariéra: v elitní fázi podle Trowa studenti nastupují do terciárního vzdělávání hned po střední škole a věnují se pouze studiu, nikoliv také zaměstnání. Ve fázi masové nastupují studenti do terciárního vzdělávání ve vyšším věku, po určitém čase v zaměstnání anebo studují souběžně při zaměstnání. Tento přístup graduje v univerzální fázi, v níž terciární vzdělávání získává charakter celoživotního učení. Do této fáze se Česká republika zatím nedostala. Podle výzkumů se však zvyšuje průměrný věk nástupu do prezenčního studia, velká část studentské populace při studiu pracuje. Tyto jevy jsou doprovázeny také vyšším zájmem o kombinované studium. Dle výše uvedeného lze tedy konstatovat, že se v této oblasti nyní Česká republika přibližuje nejvíce fázi masové.

Institucionální diverzita a charakteristiky institucí: stručně lze shrnout, že podle Trowa se elitní systémy skládaly z poměrně malých podobných univerzit. Ve fázi masové se

univerzity zvětšují a vznikají instituce neuniverzitního typu, tyto dva trendy graduji v univerzální fázi, ve které dochází k maximální diverzifikaci. Od roku 1989 vznikala v České republice řada regionálních univerzit, soukromých vysokých škol a vyšších odborných škol, což vedlo ke značné diverzifikaci institucí terciárního školství. Zároveň zde pokračuje jasná dominance veřejných vysokých škol. V této oblasti tedy je možno hovořit o kombinaci elitního a masového systému.

Rozhodovací mechanismy: v elitní fázi rozhodují o terciárním vzdělávání především nejvyšší akademické a politické elity. V masové fázi se terciární školství stává předmětem standardního politického procesu a v elitní fázi je již v této oblasti zainteresovaná široká veřejnost. V České republice, kde je velmi silný vliv vysokoškolských reprezentací na politické rozhodování, převažují znaky fáze elitní. V posledních letech se však stále více terciární školství stává předmětem veřejných debat i předvolebních kampaní. Souběžně se zvyšuje význam standardního parlamentního procesu. Pozvolným tempem dochází tedy k posunu do fáze masové, zatím však převažují znaky fáze elitní.

Standardy kvality: pro připomenutí bych uvedl, že v elitní fázi jsou standardy kvality jednotné pro všechny vysokoškolské instituce. V masové fázi pak dochází k diverzifikaci a ve fázi univerzální dochází k posunu od standardů k „přidané hodnotě“. Standardy kvality odpovídají v České republice fázi elitní. V českém vysokém školství je jednotný, ryze akademický standard pro všechny typy vysokoškolských institucí. Postupně by v prostředí České republiky mělo docházet k větší diverzifikaci standardů, což bude důsledek avizovaných změn výzkumné a vysokoškolské politiky, tím se české vysoké školství posune do fáze masové, nikoliv však univerzální.

Kritéria pro vstup do terciárního vzdělávání: dle Trowa jsou v elitní fázi přijímáni pouze nejschopnější studenti dle studijních výsledků. V masové fázi už rozhodují mimo studijních kritérií také snahy o rovný přístup ke vzdělání. V univerzální fázi je terciární vzdělávání otevřeno ještě širší populaci a jedním z hlavních kritérií je zájem o studium. V této oblasti je Česká republika stále ve fázi elitní, dosud v České republice převažují meritokratická kritéria. Programy na vyrovnávání příležitostí zatím nehrají v této oblasti příliš významnou roli. Přes obrovský nárůst počtu studujících až za hranici fáze univerzální stále převažují v této oblasti znaky fáze elitní.

Akademická správa: jak funguje akademická správa dle konceptu Trowa je již popsáno výše. Chybí však dostatek empirických dat, aby tato oblast mohla být charakterizována v prostředí České republiky.

Vládnutí v rámci institucí: bylo by žádoucí si připomenout, že dle konceptu Trowa v elitní fázi vládne akademická oligarchie, v masové fázi se k ní přidávají další vyučující a studenti. V univerzální fázi se na vládě podílejí různé zainteresované skupiny a roste také vliv státu. České vysoké školy získaly po roce 1989 mezinárodně jedinečný institucionální rámec vládnutí. Klíčovou roli získaly senáty, které byly složené z vyučujících a studentů, což bylo odrazem jejich silné významné role během revoluce 1989. Postupný nárůst pravomocí institucionální exekutivy i vědeckých rad a naopak oslabování pozice studujících lze pak vnímat jako určitý návrat k elitní fázi. Souběžně však dochází k nárůstu moci státu a vnějších skupin, což lze vnímat jako posun k fázi univerzální. Na závěr lze tedy konstatovat, že v oblasti vládnutí v rámci institucí dominuje v českém prostředí fáze masová, zároveň však jsou přítomny znaky fáze elitní a univerzální (Pabian, Prudký, Šima 2010, s. 16).

Je třeba si uvědomit, že analýza těchto oblastí podle konceptu Martina Trowa nezachycuje veškeré změny, které se v českém terciárním školství odehrály. Zároveň pro zkoumání některých těchto aspektů v prostředí České republiky nemáme dostatek empirických dat, viz např. položka – akademická správa. Přesto však rozbor těchto klíčových oblastí pomůže čtenáři lépe pochopit, jakým směrem se české terciární školství ubírá.

Není tedy pochyb o tom, že je potřeba zareagovat na tyto změny týkající se veřejného vysokého školství. Odpovědí vlády bude reforma vysokého školství, která by měla přinést zpoplatnění studia na veřejných vysokých školách, změnu akreditačního procesu, profilace vysokých škol a řadu dalších změn v systému českého vysokého školství. Problematikou zpoplatnění studia na veřejných vysokých školách se budu zabývat v následující kapitole.

3. Školné jako jeden ze záměrů připravované vysokoškolské reformy

O školném se v České republice diskutuje již od roku 1993, tehdy byl předložen první návrh, který měl přinést finanční spoluúčast studentů. Tento návrh však nebyl dále uveden v paragrafovém znění, neboť vybrané školné mělo nahrazovat odpovídající část státní dotace a vysoké školy by si tedy nepřilepšily (Vojkůvka, 2002, [online]).

O spoluúčasti studentů na financování vysokoškolského studia na veřejných vysokých školách velmi intenzivně diskutují jak odborníci, tak laická veřejnost. Školné či zápisné, což je dle názorů některých kritiků převlečené školné², však doposud nebylo zavedeno. Zpoplatnění studia na veřejných vysokých školách má řadu příznivců, ale také odpůrců. Pravicové politické strany se snaží zpoplatnit veřejné vysoké školství, v programech levicových stran však stojí, že jakmile by se dostaly k moci, opět by poplatky za studium na veřejných vysokých školách zrušily. Do této diskuse se nezapojují jen politici, ale také řada dalších aktérů, ať už přímo z akademické obce či z dalších zainteresovaných stran.

3.1 Perspektiva školného v České republice

Ministr školství Petr Fiala chtěl v lednu 2013 předložit novelu, která by zavedla poplatek za zápis ke studiu na vysoké škole. V rozhovoru pro deník Právo ministr však sdělil, že zpoplatnění studia na veřejných vysokých školách se nestihne prosadit tak, aby platilo od akademického roku 2013/2014.

Poprvé tedy studenti zaplatí zápisné nejdříve v akademickém roce 2014/2015. Poplatek by podle slov ministra měl činit přibližně 5000 Kč až 6000 Kč ročně. „V tuto chvíli si z časových důvodů dovedu opravdu jen velmi obtížně představit, že by bylo možné stihnout zavést zápisné od příštího akademického roku, i proto, že studenti musejí znát podmínky, za nichž studují, s dostatečným předstihem,“ sdělil Petr Fiala Právu. Dále pak přidal argument, že také vysoké školy potřebují dostatečný čas na to, aby se připravily na výběr zápisného. Ministr také uvedl, že se otázce školného nevyhýbá, pouze vnímá jako důležitější řešit jiné oblasti, které jsou pro vysoké školy důležitější. Jedná se například o změnu akreditačního procesu, profilace vysokých škol, soustředění se na kvalitu, diskuse

² Jak již bylo řečeno v úvodu práce, tato práce se zabývá problematikou zpoplatnění studia na veřejných vysokých školách a není příliš podstatné, jestli se jedná o školné či zápisné. Význam těchto dvou termínů může být tedy vnímán v celé práci totožně.

o kontraktovém financování. Tyto oblasti nyní ministr vnímá jako prioritní. Především by se také měly před zavedením zápisného nastavit parametry, jak pomoci některým studentům s náklady na studium, například výhodnými půjčkami. Podle ministra by zápisné nemělo nikomu bránit ve studiu na vysoké škole.

Téma zápisného se s velkou pravděpodobností stane tématem příští předvolební kampaně, levicová opozice totiž jakékoliv poplatky za studium na veřejných vysokých školách odmítá. Stínový ministr školství Chládek v deníku Právo uvedl, že jakmile by se jeho strana dostala k moci, okamžitě by poplatky za studium zrušil³ (Mach, 2012, [online]).

³ Také z rozhovoru, který poskytl 15. 2. 2013 ministr školství Petr Fiala Hospodářským novinám, je patrné, že i nadále visí nad zavedením zápisného řada otazníků. Ministr školství hovoří o tom, že zápisné již současná vláda nestihne zavést. Pouze by mohla vytvořit koncept zápisného pro příští vládu. Vzhledem k tomu že ČSSD, která bude zřejmě nejsilnější stranou příští vlády, je proti jakékoliv formě školného, je velmi pravděpodobné, že i nadále zápisné nebude zavedeno. Článek, jehož součástí je tento rozhovor, je k dispozici jako příloha této práce.

3.2 Zpoplatněné studium v širších sociálně-ekonomických souvislostech

Proč školné (resp. zápisné) vzbuzuje tak vášnivé debaty? Jaké jsou hlavní argumenty zastánců placeného vysokého školství? Proč ho tak striktně odmítají jeho odpůrci? Nyní uvedu 10 hlavních argumentů, kterými prosazovali stoupenci placeného vysokého školství školné (resp. zápisné) v posledních několika letech, očima Jana Kellera⁴ (2010). Přestože z následujících řádků je velmi patrný odpor Kellera ke školnému, tato kapitola si neklade za cíl přesvědčit čtenáře, aby se přidali k odpůrcům či naopak zastáncům školného. Pouze se snaží nabídnout čtenáři pohled na školné v širších sociálně-ekonomických souvislostech.

1) Studium na vysokých školách je čistě osobní investicí, takže je nesprávné, aby náklady na vzdělávání studentů hradila společnost jako celek.

Jan Keller namítá, že ve skutečnosti je téměř nemožné odhadnout, jak moc je vzdělání čistě osobní investicí a jaký má přínos pro celou společnost včetně těch, jejichž děti nestudují na vysoké škole anebo děti nemají. Keller uvádí dva příklady. V prvním případě se jedná o lékaře, který si mnohdy vydělává velmi atraktivní mzdu. Zároveň je však v zájmu společnosti, aby měla kvalitních lékařů co nejvíce. V druhém příkladu zmiňuje vystudovaného učitele češtiny, který již tak atraktivní mzdu nepobírá. Není však v zájmu celé společnosti mít dostatek kvalitních učitelů češtiny? Jen těžko najdeme obor, ve kterém je vzdělání skutečně jen čistě osobní investicí.

2) Někteří zastánci uvádějí, že školné bude motivovat studenty k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu. Školné bude finančním stimulem, aby studenti studovali řádně a s větší pílí.

O tomto argumentu Keller také pochybuje. Uvádí, že již nyní studium na vysoké škole obnáší kromě ušlého zisku nezanedbatelné náklady pro studenta a jeho rodinu. Podle průzkumů se jedná až o 10 000 Kč měsíčně. Je tedy poněkud nepravděpodobné, že ty studenty, které dostatečně nemotivují již tyto náklady, bude motivovat školné. Bylo by tedy vhodné dodat, že studenty ze sociálně slabších rodin

⁴ Jan Keller je sociolog, ekolog, pedagog a publicista, působí na katedře sociální práce FSS Ostravské univerzity v Ostravě.

dostatečně motivují už nynější náklady bez školného a naopak studenty z rodin zámožnějších bude jen stěží motivovat částka, která by dokázala ty chudší finančně zruinovat. Keller také hovoří o možném následujícím důsledku školného. Méně pilní a zdatní studenti z bohatých rodin se přesunou ze škol soukromých na školy veřejné, kde na ně nebudou také příliš přísní z finančních důvodů. Tito studenti tedy dostanou vytoužený diplom za podstatně nižší školné.

- 3) Další argument zastánců školného spočívá v tom, že školné umožní vyšší platy vysokoškolských pedagogů a ti pak budou učit kvalitněji. Finanční prostředky ze školného umožní také získat nejlepší odborníky z praxe.**

Podle Kellera se jedná o hrubou urážku vysokoškolských pedagogů. Jen těžko si můžeme představit vysokoškolského pedagoga, který nyní učí méně kvalitně, než by byl schopen, s tím, že stoprocentní výkon podá až ve chvíli, kdy bude mít vyšší plat. Stejně tak je nemyslitelné, že platy budou natolik atraktivní, aby přilákaly ty nejlepší odborníky z praxe, muselo by se jednat o astronomické částky.

- 4) Podle zastánců by zpoplatnění studia posílilo také celou ekonomiku státu a její konkurenceschopnost. Zavedení školného by s sebou mělo přinést vznik úzké finanční vazby mezi kvalitou studia, příjmy vysokoškoláků a jejich přínosem státní ekonomice. Studenti údajně více než doposud budou preferovat obory, které se stanou z hlediska ekonomického nejužitečnější, a tedy nejlépe odměňované. Právě taková investice se jim vyplatí nejvíce.**

Keller však namítá, že takto to v praxi nefunguje. Podle amerického sociologa Randalla Collinse, absolventi technických oborů, kteří posilují konkurenceschopnost národní ekonomiky, nedosahují tak vysokých platů jako absolventi těch oborů, které umožňují obsadit strategickou pozici při rozdělování vytvořeného produktu. Do této skupiny patří ekonomové, právníci, experti v poradenství a řada dalších. U těchto oborů bývá často větším přínosem to, s kým se člověk seznámí, než to co se ve škole naučí. Mezi nejlépe placené obory pak tedy patří ty, jejichž absolventi nepřinášejí pro rozvoj konkurenceschopnosti státu příliš mnoho.

- 5) Školné by také mělo napomoci tomu, aby vysoké školy mohly přijímat více studentů a neodmítat tedy uchazeče z kapacitních důvodů.**

Tento argument však již nepoužívají ani zastánci školného. Současným záměrem je totiž nabírat na veřejné vysoké školy méně studentů. Každoročně se pak bude snižovat procento přijímaných studentů v bakalářském, magisterském i doktorském stupni.

- 6) S předchozím argumentem souvisí také následující. Zastánci uvádějí, že školné pomůže zlepšit finanční situaci veřejných vysokých škol. Školy budou mít více finančních prostředků a pomocí těchto prostředků se dostanou ze stále se prohlubující finanční nouze.**

Keller uvádí, že v Bílé knize vzdělanosti se bohužel nedozvíme, jaká bude rozpočtová politika vlády vůči vysokým školám. Při neustálém šetření vlády je však velmi pravděpodobné, že o stejnou částku, kterou vysokým školám přinese školné, bude snížen objem financí ze státního rozpočtu určený pro vysoké školy, vysoké školy si tedy nepřilepší.

- 7) Podle Petra Matějů by zavedení školného mělo přispět k větší sociální rovnosti ve společnosti. Mělo by zvýšit šanci studentů z chudších rodin vystudovat vysokou školu.**

Podle Kellera však naopak v řadě případů školné zvýší sociální nerovnost. Je známo, že ženy pobírají nižší plat než muži. U profesí, kde je potřeba vyšší kvalifikace, je ten to rozdíl ještě výraznější. Proč by tedy ženy měly do vzdělání investovat stejně finančních prostředků jako muži, budou-li potom pobírat nižší plat? Keller ještě dodává, že to, co se sníží, nebude sociální nerovnost, ale bude to počet dětí vysokoškolaček. Tento trend můžeme pozorovat například ve spolkových zemích Německa, kde je školné zavedeno.

Školné posílí také nerovnost mezi studenty z univerzitních a neuniverzitních měst. Bydlí-li například student v Praze, ušetří za bydlení, stravu a ubytování. Studenti z neuniverzitních měst však takovou výhodu nemají. Budou si přes tyto výdaje moci dovolit platit ještě školné?

Keller také uvádí, že přímo v Bílé knize vzdělanosti je uvedeno hned několik záměrů, které téměř s jistotou zvýší nerovnost mezi studenty pocházejícími z různého sociálního prostředí. Viz příklad – jeden ze záměrů byl takový, že kdo zaplatí školné hned na začátku studia, získá určitou slevu. Ten, kdo by naopak musel využít studentskou půjčku, zaplatí o dost více peněz za úroky z poskytnuté půjčky. Nejvíce na tom tedy bude být ten, kdo pochází z chudší rodiny a nemůže si dovolit zaplatit celé školné bez půjčky již během studia.

8) Potíže s nejistou rentabilitou vzdělání by mělo vyřešit tzv. odložené školné. Student bude půjčku splácet teprve tehdy, až jeho plat přesáhne průměrný příjem v zemi.

Průměrný plat v zemi je však přibližně o 10 000 Kč nižší, než průměrný výdělek vysokoškoláků. Absolvent tedy začne splácet půjčku ve chvíli, kdy dosáhne průměrného platu v České republice, k dosažení tohoto platu by však vysokoškolské vzdělání nepotřeboval. Celkem snadno může dojít k tomu, že celou půjčku i s úroky bude muset splatit, aniž by vůbec někdy dosáhl na průměrný plat vysokoškoláka.

Pokud absolvent vysoké školy nebude pobírat ani průměrný plat v zemi, nebude muset půjčku splácet. Bance ji za něho uhradí stát. Studium s pochybnou finanční návratností bude tedy platit daňový poplatník včetně těch bezdětných a včetně rodičů nestudujících. Až dosud platil daňový poplatník přes státní rozpočet přímo školám na vzdělávání. Nyní bude tedy platit bankám sice jen za některé, zato však i s úroky. Bude to pro něj lepší?

9) Zastánci školného také hovoří o tom, že školné je zanedbatelně nízké.

Ano, navrhované školné je opravdu nízké vzhledem k nákladům, které vynakládají vysoké školy za studenty. Pro nízkopříjmové rodiny se však o zanedbatelnou částku nejedná. Navíc, pokud se naplní scénář takový, že obnos peněz, který školy vyberou od studentů, bude kompenzovat klesající obnos peněz ze státního rozpočtu, můžeme počítat s tím, že se školné bude permanentně zvyšovat.

10) Zavedení školného umožní studentům, aby se zodpovědněji rozhodli, jestli investici do vzdělání vůbec podniknou.

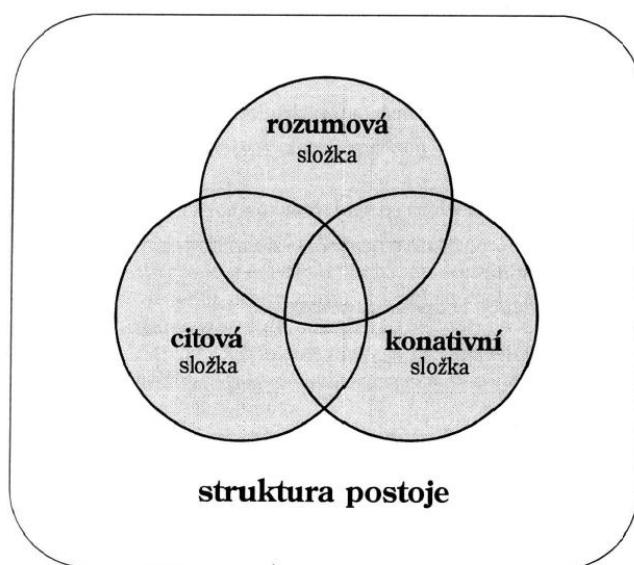
Tento argument je podle Kellera ze všech nejpokrytečtější. Nacházíme se v post průmyslové společnosti, která bude vyžadovat stále vyšší vzdělání, vyšší než bylo obvyklé ve společnosti průmyslové. Zároveň však nebudou přímo úměrně narůstat materiální a sociální výhody, které vysokoškolské vzdělání přináší. Vzdělání bude jednoduše podmínkou stále více nutnou, přesto však stále méně dostačující k zajištění alespoň trochu slušné životní úrovně. Ve vzdělanostní společnosti se dosti zužuje možnost svobodně se rozhodnout, jestli tuto rizikovou investici podniknout či nikoliv. Bude potřeba studovat čím dál více, platy vysokoškoláků však neporostou. Podle Kellera tato situace vyhovuje těm, kteří chtějí studenty pomocí školného vydírat (Keller, 2010, [online]).

Jak už jsem zmínil, tento text vycházející z příspěvku⁵ Jana Kellera, je velmi zabarven jeho postojem ke školnému, což je patrné i mimo jiné z toho, že jeho protiargumenty jsou daleko rozsáhlejší než argumenty zastánců v jeho podání. Zároveň je nutno dodat, že vznikl již v roce 2010. Od té doby se některé záměry v prosazování školného změnily a s velkou pravděpodobností se budou měnit i nadále. Co však vnímám jako podstatné? Poskytuje čtenáři polemiku nad placeným vysokým školstvím a umožňuje mu, aby se zorientoval a následně zaujal svůj vlastní postoj. Více o postojích uvedu v následující podkapitole.

⁵ Tímto článkem Jan Keller obohatil brožuru Proč nezavádět školné, za jejímž vznikem stojí iniciativa Vzdělání není zboží. Doporučuji také další články z této brožury, ve kterých jednotliví autoři píšou o zkušenostech jiných evropských zemí se školným. Dozvíme se v nich, jaké důsledky mělo zavedení školného na postavení vysokoškolských institucí v daných zemích. Pozornost je věnována vysokému školství ve Velké Británii, Německu a Rusku. Tato brožura je k dispozici také v elektronické podobě na internetových stránkách <http://vzdelaninenizbozi.cz/brozura-proc-nezavadet-skolne>.

3.3 Postoje studentů k zpoplatnění studia na veřejných vysokých školách

Než se zaměřím konkrétně na postoje studentů k zpoplatnění studia na veřejných vysokých školách, rád bych stručně uvedl, co vlastně postoje jsou. Postoje byly ve vývoji sociální psychologie jedním ze stěžejních témat této vědní disciplíny. Postoje si již snažilo definovat mnoho autorů. Já se nejvíce přikláním k definici D.Kreche, R.S.Crutchfielda a E.L.Ballacheyho (1962), zejména z toho důvodu, že jasně udává, z kterých složek se postoj skládá. Postoje definují jako „trvalé systémy pozitivních nebo záporných hodnocení, emocionálního cítění a tendencí jednání pro nebo proti s ohledem na sociální objekty“ (1962, In Nakonečný, 2000, s. 131). Struktura postoje je zobrazena na následujícím schématu:



Obrázek 2: Struktura postoje

Zdroj: ŘEZÁČ, 1998, s. 33

Vágnerová (2007) definuje postoje jako „přetrvávající získané dispozice k určitému hodnocení a z toho vyplývajícímu specifickému způsobu chování v různých situacích, resp. ve vztahu k nějakým objektům“ (Vágnerová, 2007, s. 356). V této definici zdůrazňuje důležité vlastnosti postojů – postoje jsou získané a relativně stálé.

Vývoj postojů je součástí řady mechanismů. Mezi tyto mechanismy řadíme například sociální identifikaci, napodobení, obeznámenost a sebepercepci. Dále je třeba dodat, že některé výzkumy emocionální dimenze ukázaly, že lidské hodnoty značně ovlivňují chování. Jiné výzkumy, zaměřené na dimenzi kognitivní a konativní, poukázaly na to,

že postoje nemusí být vždy v souladu s chováním. Studie kognitivní rovnováhy prozrazují, že se postoje mění tak, aby umožnily vznik kognitivního souladu (Hayesová, 2000, s. 115).

V předchozích podkapitolách jsem uvedl, že školné má řadu zastánců, ale také odpůrců. Jaké postoje ke školnému zaujímají samotní studenti, kterých se školné týká nejvíce? Na tuto otázku neexistuje jednoznačná odpověď, protože stejně tak, jako se postoje ke školnému různí napříč veřejností mimo akademickou obec, tak ani studenti nezaujímají jednotné postoje ke školnému. Připomněl bych například studentské protesty v roce 2010 proti plánovaným reformám vysokých škol, které připravil bývalý ministr školství Josef Dobeš. Studenti protestovali mimo jiného také právě proti snaze vlády zavést školné na veřejných vysokých školách.

Někteří studenti však jsou zastánci školného, jak se můžeme přesvědčit z následujících výsledků průzkumu, který proběhl v roce 2012. „Zhruba dvě třetiny mladých lidí jsou přesvědčeny, že školné by se mělo platit pouze na soukromých vysokých školách. Zajímavé je, že více zastánců školného na všech typech vysokých škol a univerzit je mezi jejich současnými studenty – plná pětina, zatímco mezi letošními maturanty o celou polovinu méně. Pokud by studenti byli nuceni za studium platit, více než 60 % z nich by se bylo ochotno smířit s maximální platbou do deseti tisíc korun za celý akademický rok, což znamená spíše symbolické školné. Alarmující je zejména fakt, že plných 8 % lidí by se studia vzdalo, pokud by za něj museli platit," sdělil Tomáš Ervín Dombrovský, mluvčí společnosti LMC, provozovatele portálu Jobs.cz (LMC, 2012, [online]).

Respondenty tohoto výzkumu byli uchazeči o studium. Tito uchazeči byli buď absolventi středních škol, nebo již studující na vysokých školách, kteří se hlásili na jiný obor. V praktické části této práce se budu věnovat postojům již studujících studentů na Univerzitě Pardubice k zavedení školného na veřejných vysokých školách.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. Charakteristika a metodologie výzkumu

V teoretické části jsem uvedl, že postoje k chystanému zpoplatnění studia na veřejných vysokých školách se napříč veřejností velmi různí. V rámci praktické části této práce jsem na uvedené téma provedl dotazníkové šetření mezi studenty bakalářských oborů dvou fakult Univerzity Pardubice.

4.1 Stanovení výzkumného cíle a výzkumného problému

Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké jsou postoje a názory studentů Univerzity Pardubice k chystanému zavedení školného na veřejných vysokých školách. Dále mě zajímalo, jestli jsou tyto postoje mezi studenty Univerzity Pardubice jednotné. Zkoumal jsem, jak se budou lišit odpovědi na některé položky podle ročníku studia, studované fakulty, genderu a také podle toho, z jakých zdrojů by respondenti školné platili.

Výzkumný problém

Jaké jsou názory a postoje studentů Univerzity Pardubice k chystanému zavedení školného na veřejných vysokých školách?

4.2 Stanovení hypotéz

Hypotéza č. 1

Od kdy a za jakých podmínek bude zpoplatněno veřejné vysoké školství, sledují studenti třetích ročníků stejně často jako studenti prvních a druhých ročníků.

Přestože studenti třetích ročníků končí své bakalářské studium, problematika zavádění školného na veřejných vysokých školách je dle mého názoru nezajímá méně než studenty, kteří ještě nejsou v posledním ročníku bakalářského studia. K tomuto názoru jsem došel ze dvou následujících důvodů.

Studenti třetích ročníků končí bakalářské studium, které však mnohdy vnímají spíše jako neúplné vysokoškolské vzdělání, a proto je pro ně samozřejmostí, že budou pokračovat ve studiu na navazujícím magisterském oboru. Problematika školného pro ně tedy bude i nadále aktuální.

Dále se domnívám, že studenti vysoké školy, především pak společenskovedních oborů, se zajímají o aktuální dění ve společnosti. Z toho usuzuji, že i kdyby se školné netýkalo přímo samotných respondentů, i nadále se budou zajímat o to, od kdy a za jakých podmínek bude veřejné vysoké školství zpoplatněno.

Hypotéza č. 2

Studenti, kteří by platili školné z peněz rodičů, jsou častěji proti zavedení školného nežli studenti, kteří by platili školné ze svých vlastních zdrojů.

Domnívám se, že proti školnému budou častěji studenti, kteří by platili školné z peněz rodičů. Studenti, kteří by platili školné ze svých vlastních zdrojů⁶, jsou ochotni podílet se finančně na svém studiu, a proto si myslím, že také jejich spoluúčast na financování studia ve formě školného by pro ně byla přirozenější než pro studenty, za které by platili školné rodiče. Studenti, kteří by platili školné ze svých vlastních zdrojů, si podle mého názoru uvědomují více než ostatní, že vzdělání není zadarmo.

⁶ Platbou z vlastních zdrojů je míněno, že by si na školné studenti vydělávali brigádou, platili by ho z prospěchového stipendia a podobně.

Hypotéza č. 3:

Školné by motivovalo k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu častěji ženy než muže.

Přestože gender není podle mého názoru příliš významný faktor ovlivňující studijní výsledky a celkový přístup studujících ke studiu, domnívám se, že ženy jsou při studiu pečlivější a zodpovědnější. Z toho usuzuji, že také školné by bylo finančním stimulem, aby studující začali studovat pilněji a zodpovědněji, spíše pro ženy než muže.

Hypotéza č. 4

Školné jako vhodný nástroj pro selekci studentů, kteří nemají zájem o studium, ale pouze o výhody se studiem spojené, vnímá více respondentů z Fakulty ekonomicko-správní než respondentů z Fakulty filozofické.

Mou následující myšlenku nelze v plné míře paušalizovat, protože každý student je jedinečná a neopakovatelná osobnost. Přesto si však myslím, že humanitně vzdělávání studenti na Fakultě filozofické mají mnohdy odlišné hodnoty než studenti, kteří studují více prakticky zaměřené obory na Fakultě ekonomicko-správní. Humanista podle mého mínění zastává názor, že právo studovat by měl mít každý. Kdežto pohled ekonoma je podle mého názoru spíše takový, že regulační funkce školného by mnohdy byla přínosem.

Hypotéza č. 5

Zavedení školného by ovlivnilo plány týkající se magisterského navazujícího studia častěji u respondentů, kteří by školné platili ze svých vlastních zdrojů, nežli u respondentů, kteří by školné platili z peněz rodičů.

Pro studenty, za které by školné platili rodiče, by se v podstatě nic nezměnilo. Studenti, kteří by si však platili školné ze svých peněz, by se museli nové finanční zátěži přizpůsobit. Proto se domnívám, že studenti, kteří by platili školné ze svých peněz, by častěji kvůli školnému změnili své plány související s magisterským studiem. Domnívám se, že by řada z nich zvolila místo prezenční formy studia formu kombinovanou, někteří by možná nepokračovali ve studiu vůbec.

4.3 Metodologie výzkumu

Jako nejvhodnější jsem shledal strategii kvantitativního výzkumu, použil jsem metodu dotazování, pro jejíž účely jsem vytvořil vlastní výzkumný nástroj – dotazník. „Dotazník je způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Je to nejfrekventovanější metoda zjišťování údajů. Je určen pro hromadné získávání údajů“ (Gavora, 2010, s. 99). Tuto metodu jsem si vybral především z důvodu, že umožňuje oslovit větší počet respondentů.

Při formulaci jednotlivých položek dotazníku jsem si vytvořil pět tematických oblastí, každá tato oblast zahrnovala dvě nebo tři položky v dotazníku a ke každé oblasti jsem také formuloval jednu hypotézu. V první oblasti jsem se ptal respondentů, zda sledují od kdy a za jakých podmínek bude zpoplatněno veřejné vysoké školství. Druhá oblast se zabývala tím, jestli jsou studenti pro zavedení školného či nikoliv. Ve třetí oblasti jsem se tázal, zda by školné motivovalo respondenty k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu. Čtvrtá oblast si kladla za cíl zjistit, zda respondenti vnímají školné jako vhodný nástroj pro selekci studentů, které zajímají spíše výhody se studiem spojené, nikoliv však samotné studium. V páté oblasti jsem se tázal, jestli by školné ovlivnilo plány respondentů související s magisterským navazujícím studiem. Kvůli možnostem porovnání výsledků jsem se hned na začátku dotazníku také tázal na rok studia, fakultu a pohlaví.

Dotazník obsahuje celkem čtrnáct položek. Obsahuje uzavřené, otevřené a polootevřené otázky. Dotazník v podobě, jaké byl předložen respondentům, je uveden v příloze.

4.4 Předvýzkum, soubor respondentů a realizace výzkumu

Předvýzkum

Před realizací samotného výzkumu jsem provedl tzv. předvýzkum. Rozdal jsem dotazníky pěti svým spolužákům a požádal je, aby mi poskytli zpětnou vazbu. Chtěl jsem zjistit, zda dotazník neobsahuje některé nedostatky. Zajímalo mě především, jestli jsou jednotlivé položky srozumitelné. Předvýzkum byl pro mě velmi přínosný, pomohl mi odstranit nedostatky. Například jsem si uvědomil, že není vhodné nutit odpůrce školného k tomu, aby uvedli vhodnou výši školného.

Soubor respondentů a realizace výzkumu

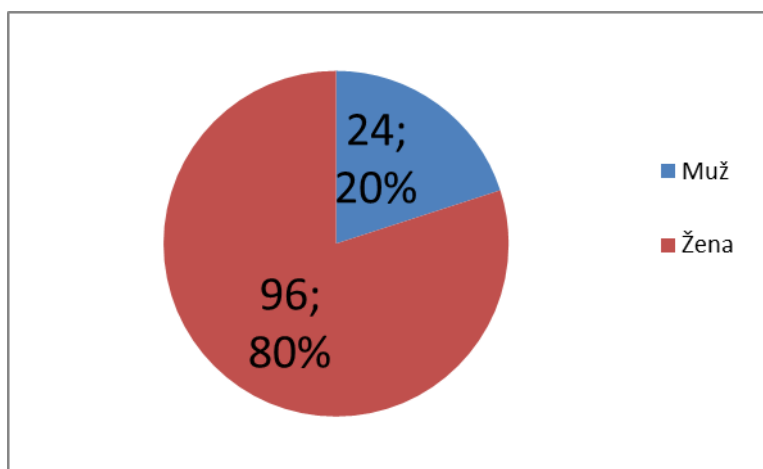
Výběrový soubor byl záměrný. Dotazníky jsem rozeslal studentům bakalářského studia dvou fakult Univerzity Pardubice. Záměrně jsem vybral Fakultu ekonomicko-správní a Fakultu filozofickou, abych zjistil, zda jsou některé odpovědi ovlivňovány studijním zaměřením respondentů. Dotazníky jsem rozeslal do studentských e-mailových schránek vybraných oborů výše uvedených fakult. Celkem se mi vrátilo 120 dotazníků, přičemž všechny jsem shledal jako použitelné a nemusel jsem tedy žádný vyřadit.

5. Interpretace dat a vyhodnocení hypotéz

5.1 Vyhodnocení jednotlivých položek dotazníku

Než jsem se respondentů začal tázat na jejich postoje k chystanému zavedení školného na veřejných vysokých školách, zjišťoval jsem následující: pohlaví, jakou fakultu studují a v jakém studují nyní ročníku. Těmito položkami se mi v určité míře podařilo charakterizovat soubor respondentů.

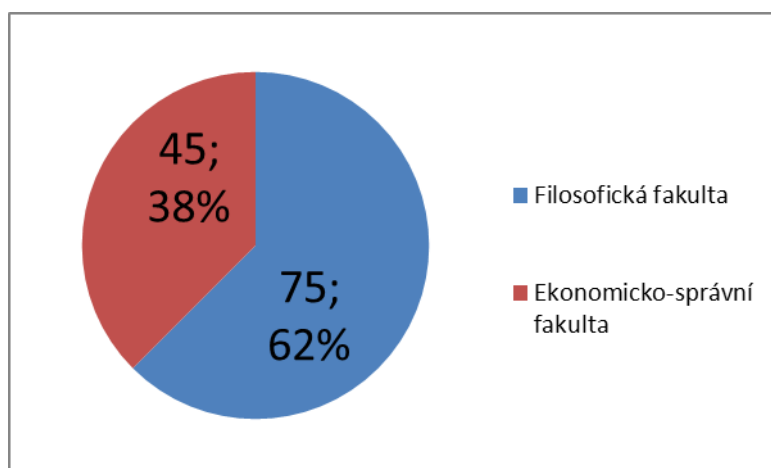
1) Jaké je vaše pohlaví?



Obr. 3 Graf – Položka dotazníku č. 1

Z grafu je očividné, že převážnou většinu respondentů tvořily ženy, kterých bylo 80 %. Mužů bylo čtyřikrát méně a tvořili pouze 20 % z celkového počtu. Dle mého názoru je převaha žen v tomto souboru dána především tím, že ženy preferují humanitní a ekonomické obory, přičemž muži spíše technické obory.

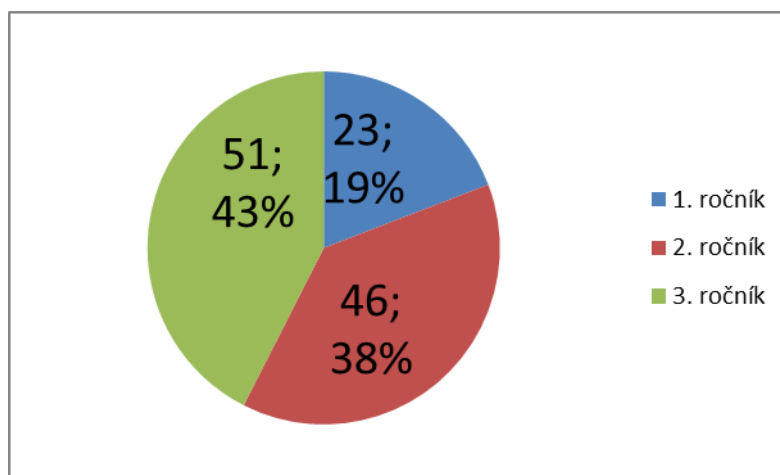
2) Na jaké fakultě studujete?



Obr. 4 Graf – Položka dotazníku č. 2

Z předchozího grafu můžeme vypočítat, že 62 % respondentů studuje Fakultu filozofickou a 38 % respondentů studuje Fakultu ekonomicko-správní.

3) V jakém jste nyní ročníku?

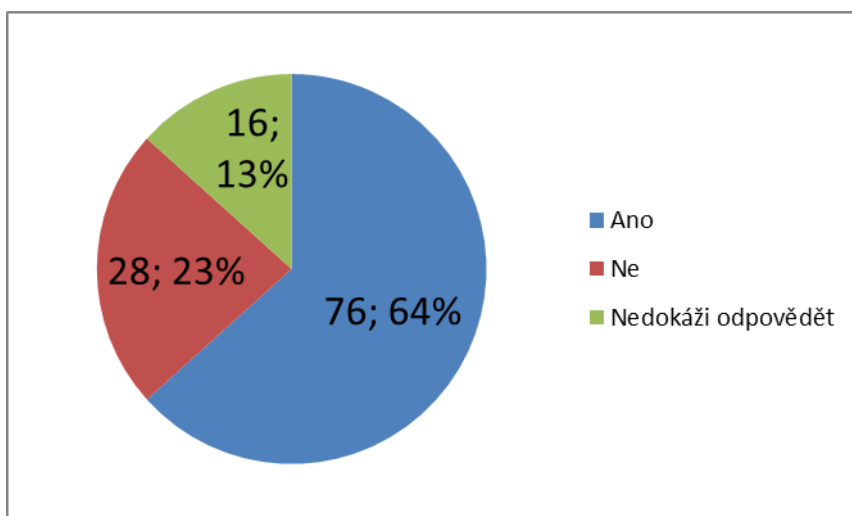


Obr. 5 Graf – Položka dotazníku č. 3

Zde je graficky znázorněno rozložení souboru respondentů podle toho, jaký ročník studují. Mezi respondenty je 43 % studentů třetího ročníku, 38 % studentů druhého ročníku a studenti prvního ročníku tvoří pouze 19 % výzkumného souboru.

Z předchozích grafů si lze představit, z jakých respondentů se skládal výzkumný soubor. Nyní se však už budu věnovat následujícím položkám, které zjišťovaly postoje a názory respondentů.

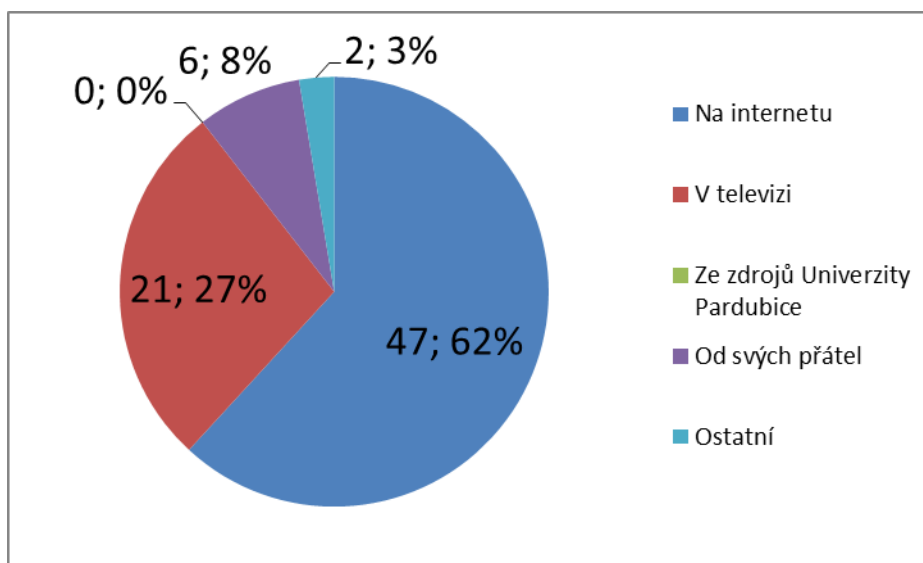
4) Sledujete odkdy a za jakých podmínek bude zpoplatněno veřejné vysoké školství?



Obr. 6 Graf – Položka dotazníku č. 4

Na tomto grafu můžeme vidět, že výrazná většina respondentů sleduje, od kdy a za jakých podmínek bude zpoplatněno veřejné vysoké školství. Ano – odpovědělo 64 % respondentů, ne – odpovědělo 23 % respondentů a 13 % respondentů zvolilo možnost „nedokáži odpovědět“. Tyto výsledky nejsou pro mě nijak překvapující, neboť předpokládám, že studenti vysoké školy, zvláště pak společenskovědních oborů, by měli projevovat zájem o aktuální dění ve společnosti. Navíc pro samotné studenty je toto téma aktuální snad více než pro kohokoliv jiného. Zaujalo mě však, že 16 respondentů zvolilo variantu „nedokáži odpovědět“. Zřejmě je to zapříčiněno tím, že jsem více nspecifikoval, jak často a jak moc tuto problematiku sledují. Studenti pak váhali, do jaké skupiny se zařadit, a raději zvolili tuto možnost.

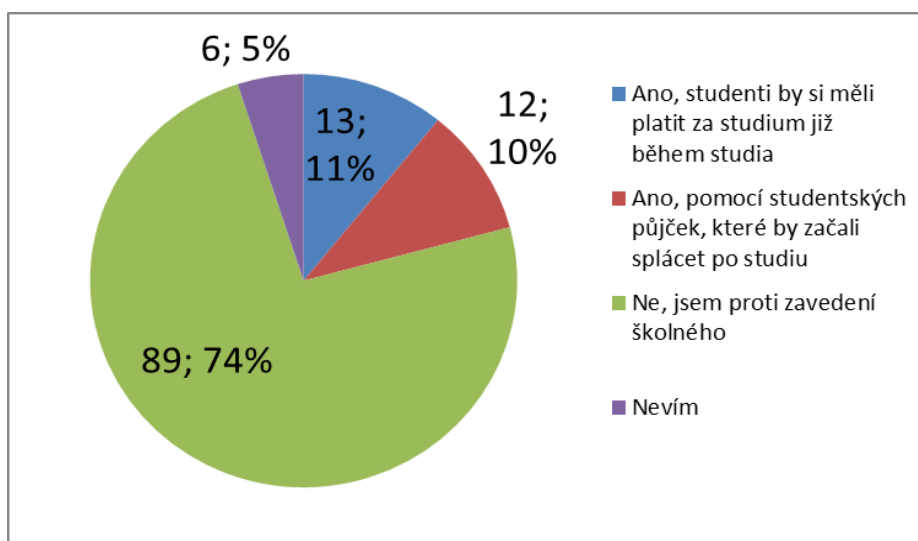
5) **Informace o chystaném zpoplatnění studia na veřejných vysokých školách získávám nejčastěji:**



Obr. 7 Graf – Položka dotazníku č. 5

V této položce se měli respondenti vyjádřit k tomu, odkud získávají nejčastěji informace o chystaném zpoplatnění studia na veřejných vysokých školách. Položka nebyla povinná pro respondenty, kteří uvedli, že nesledují, od kdy a za jakých podmínek bude zpoplatněno veřejné vysoké školství. Potvrdilo se, že internet je velmi silné médium, uvedlo ho 62 % procent respondentů. Nezanedbatelná část (27 %) respondentů zvolila možnost „v televizi“. 8 % procent respondentů získává tyto informace od svých přátel. Dva respondenti označili možnost „ostatní“. První z nich získává tyto informace z rádia a druhý si o informace napsal ministrovi školství. Možnost „ze zdrojů Univerzity Pardubice“ neuvedl ani jeden respondent, což také není příliš překvapující, já sám jsem nenašel o této problematice žádné informace ani na internetových stránkách univerzity, ani na studentském intranetu.

6) Jste pro zavedení školného na veřejných VŠ?

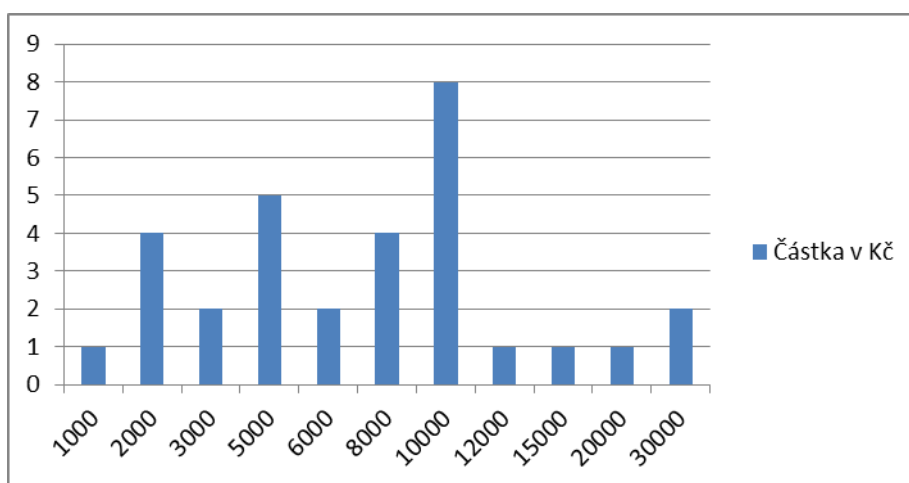


Obr. 8 Graf – Položka dotazníku č. 6

Výrazná většina (74 %) respondentů je proti zavedení školného na veřejných vysokých školách. Předpokládal jsem, že většina z respondentů bude proti, stačí si vzpomenout na studentské protesty proti snahám bývalého ministra Dobeše zavést školné. Překvapilo mě však, že proti školnému jsou téměř tři čtvrtiny respondentů. 21 % respondentů je pro zavedení školného, přičemž 11 % z nich jsou pro zavedení školného, které by se platilo již během studia a zbylých 10 % by řešilo školné pomocí studentských půjček. 5 % respondentů zvolilo možnost „nevím“.

7) Jak vysoké by mělo být školné za jeden akademický rok v případě jeho zavedení?

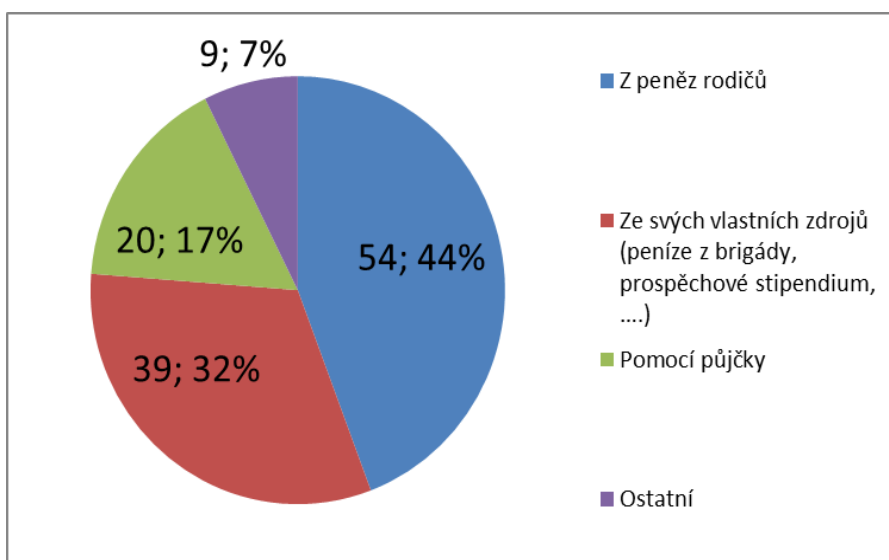
Částku zaokrouhlete na tisíce.



Obr. 9 Graf – Položka dotazníku č. 7

V této otevřené otázce jsem se ptal, jak vysoké by mělo být školné v případě jeho zavedení. Otázka nebyla povinná, protože, jak jsem zjistil již v předvýzkumu, není vhodné nutit někoho, kdo je odpůrcem školného, aby uváděl, jak vysoké by školné mělo být. Jak můžeme vidět z grafu, studenti vyplňovali různé částky od 1000 Kč do 30 000 Kč za jeden akademický rok. Vážený aritmetický průměr všech uvedených částek je 8 742 Kč. Střední hodnota neboli medián je 8000 Kč a nejčastější hodnota neboli modus je 10 000 Kč. Tyto střední hodnoty se příliš neliší od školného (resp. zápisného), které v současné době plánuje zavést ministerstvo školství. Oproti nákladům, které však škola vynaloží za jednoho studenta, se jedná o částky zanedbatelné. Nemusí se však jevit zanedbatelné některým studentům, zvláště pak těm ze sociálně slabších rodin.

8) Školné bych platil:⁷

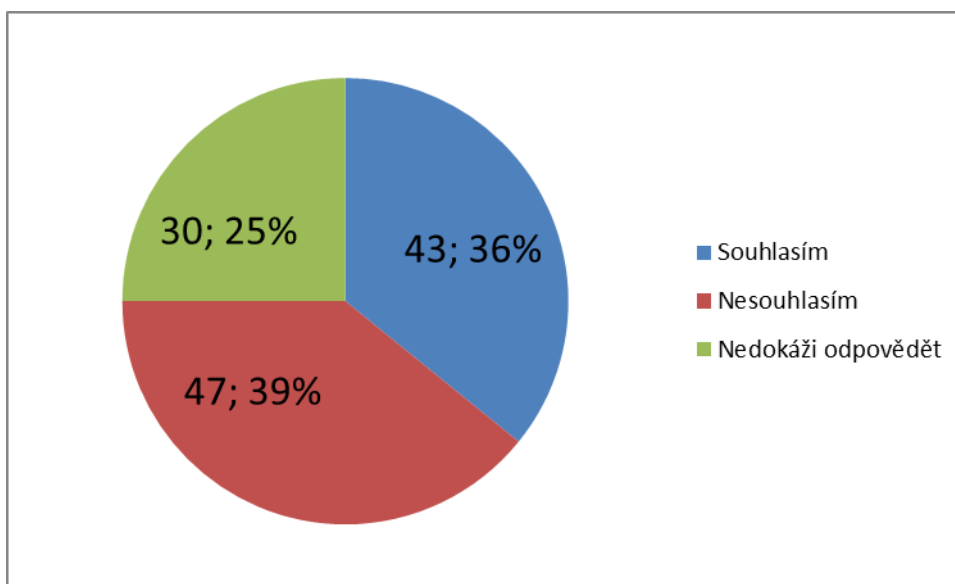


Obr. 10 Graf – Položka dotazníku č. 8

Zajímalo mě, z jakých zdrojů by respondenti platili školné. Z grafu je zřejmé, že nejvíce (44 %) respondentů by platilo školné z peněz rodičů. Poměrně velké množství (32 %) respondentů by platilo školné ze svých vlastních zdrojů – z brigády, z prospěchového stipendia a podobně. Půjčku by využilo pouze 17 % respondentů. Ti, co zvolili možnost „ostatní“, buď uvedli kombinaci nabízených možností, nebo by kvůli školnému nestudovali vůbec.

⁷ U této položky jsem následně zjistil, že celkový počet odpovědí je 122, přičemž respondentů bylo pouze 120. Nejedná se však o chybu ve výpočtech, pouze jsem u prvních respondentů neměl dostatečně ošetřený elektronický formulář, aby přijímal v této položce pouze jednu odpověď. Následně jsem však formulář upravil a vyzval respondenty, aby volili pouze jednu možnost – pro ně nejvýznamnější zdroj peněz.

9) Školné by mě motivovalo k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu.



Obr. 11 Graf – Položka dotazníku č. 9

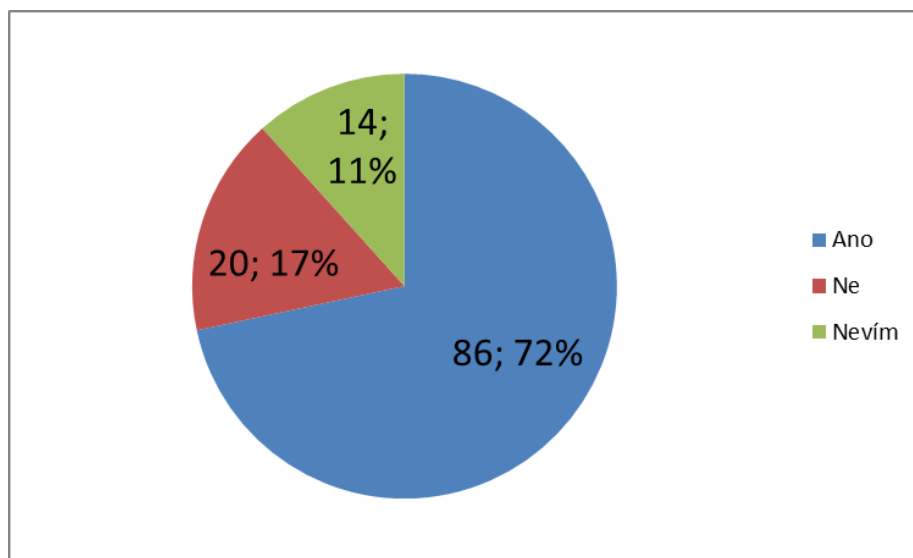
Zastánci školného s oblibou používají argument, že školné by bylo určitým finančním stimulem, aby studenti studovali lépe, pilněji a zodpovědněji. Opravdu by však školné motivovalo studenty k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu? Z předchozího grafu můžeme snadno vyčíst, že velkou část (36 %) ze souboru respondentů by školné opravdu motivovalo k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu. Téměř stejnou část (39 %) by však školné v tomto ohledu nemotivovalo. Argument zastánců tedy nelze potvrdit ani vyvrátit, nicméně počet studentů, které by v tomto směru školné ovlivnilo, není zanedbatelný. Čtvrtina dotázaných zvolila možnost „nedokáži odpovědět“.

10) Pokud souhlasíte, uveďte, v čem konkrétně by byl váš přístup zodpovědnější.

Zde respondenti psali, v čem konkrétně by byl jejich přístup zodpovědnější. Nyní uvedu nejvíce frekventované odpovědi. Nejčastěji respondenti uváděli, že by celkově změnili přístup ke studiu, více by se snažili a vnímali by studium vážněji. Velmi často také odpovídali, že by chodili častěji na přednášky a semináře. Další početná skupina potom odpovídala, že by věnovala více času domácí přípravě. Několik respondentů uvedlo, že by některé povinnosti nenechávali na poslední chvíli. Někteří uvedli, že by se více snažili o prospěchové stipendium, aby se jim peníze vrátily. Jiní respondenti zase uvedli, že by se více snažili dokončit studium v řádném termínu.

Myslím si, že tyto odpovědi naplňují očekávání zastánců školného, protože s velmi podobnými argumenty právě oni často operují. Zároveň však je třeba si uvědomit, že zde odpovídali pouze studenti, kteří uvedli, že by jejich přístup ke studiu po zavedení školné byl zodpovědnější, téměř stejně početná skupina však uvedla, že by se její přístup nezměnil.

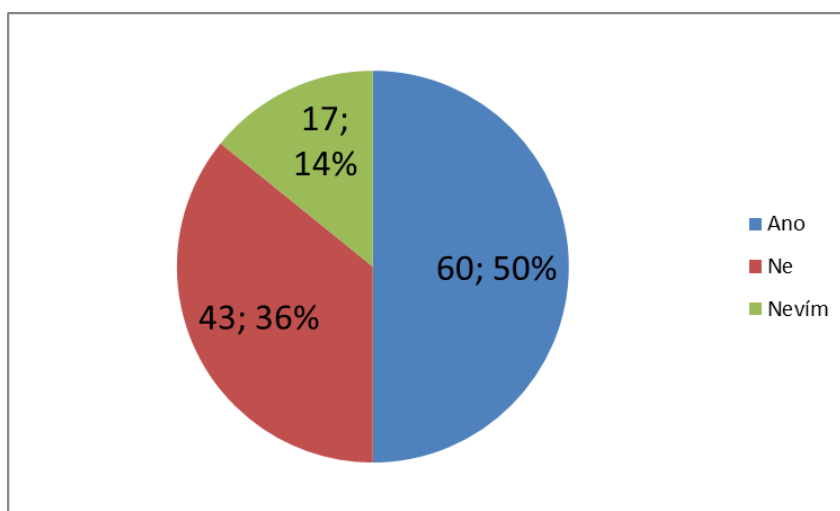
11) Domníváte se, že by školné odradilo od studia studenty, kteří se hlásí na vysokou školu z jakéhokoliv jiného důvodu, než že chtějí studovat?



Obr. 12 Graf – Položka dotazníku č. 11

Respondentům bylo v poznámce vysvětleno, že se ptám na takové studenty, kteří se hlásí na vysokou školu jen z toho důvodu, aby získali studentské výhody jako např. studentské slevy, oddálení nástupu do zaměstnání a podobně. Z grafu můžeme vyčíst, že výrazná většina (72 %) se domnívá, že by školné tyto studenty opravdu odradilo od studia. 17 % si myslí, že nikoliv. 11 % pak zvolilo možnost „nevím“. Tato položka pouze nabízí náhled, jestli v tomto případě vnímají školné jako fungující nástroj na selekci těchto studentů. Zda v tomto případě vnímají školné, jako vhodný nástroj se dozvíme z následující položky.

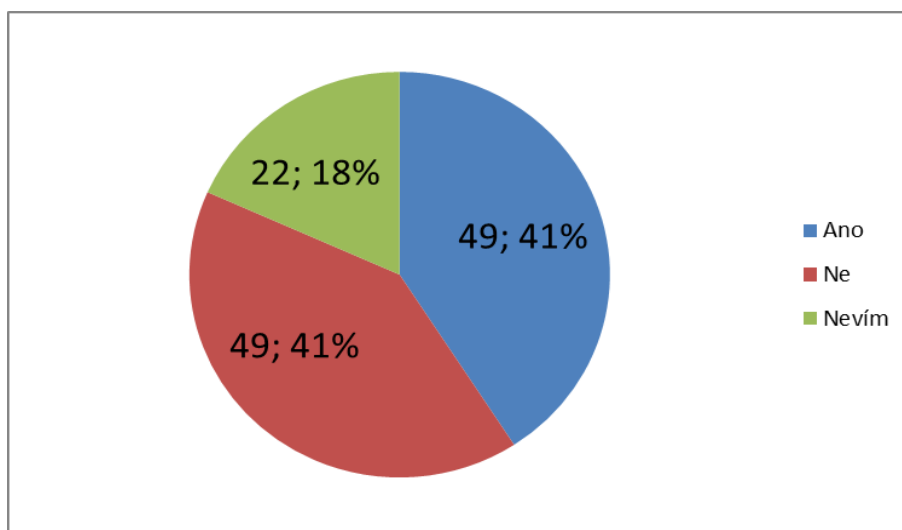
12) Vnímáte v této souvislosti školné jako vhodný nástroj pro selekci těchto studentů?



Obr. 13 Graf – Položka dotazníku č. 12

Z předchozího grafu lze vyčíst, že 50 % všech respondentů vnímá školné jako vhodný nástroj pro selekci těchto studentů, 36 % studentů nikoliv a 14 % zvolilo možnost „nevím“. Přestože nejvíce respondentů se tedy přiklonilo k možnosti „ano“, nejedná se o tak výraznou většinu jako v předchozí položce. Z toho lze konstatovat, že studenti vnímají školné jako určitý fungující regulátor, ne vždy ho však vnímají jako vhodný nástroj. Já sdílím názor podobný, vyselektovat lze studenty i jinými způsoby – například stanovit přísnější požadavky související s povinným počtem kreditů, náročnější přijímací řízení do terciárního vzdělávání či bezplatnou pouze standardní doba studia. Tato opatření již dnes mnohdy fungují, možná by bylo spíše vhodné je upravit, aby lépe plnila svou funkci.

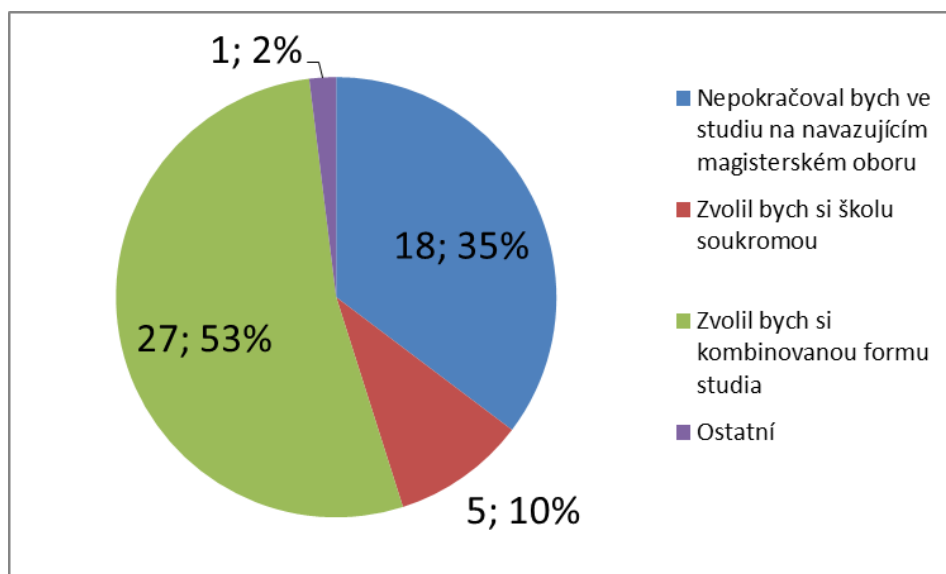
13) Ovlivnilo by zavedení školného vaše plány týkající se magisterského navazujícího oboru ?



Obr. 14 Graf – Položka dotazníku č. 13

V této položce se respondentů ptám, zda by školné ovlivnilo jejich plány související s navazujícím magisterským studiem. 41 % respondentů zvolilo možnost „ano“ a stejně velká část respondentů zvolila možnost „ne“. Pouze 18 % respondentů zvolilo možnost „nevím“. Studentů, kteří by kvůli školnému změnili své plány, je relativně mnoho. Jakým způsobem by školné jejich plány ovlivnilo, ukáže následující položka.

14) Pokud ano, jakým způsobem?



Obr. 15 Graf – Položka dotazníku č. 14

Tato položka byla povinná pouze pro respondenty, kteří uvedli, že by školné ovlivnilo jejich plány související s magisterským navazujícím studiem. Chtěl bych jen připomenout, že respondenti jsou nyní studenti bakalářských studijních oborů a odpovídají tedy na to, zda by školné mělo vliv na jejich studium následujícího vzdělávacího stupně. Nejvíce respondentů (53 %) z těch, jejichž plány by školné ovlivnilo, uvedlo, že by si zvolili kombinovanou formu studia. Vyšší frekventovanost této odpovědi jsem přepokládal z následujícího důvodu. Kombinovaná forma studia, tedy nejčastěji kombinace studia a práce, by vyřešila nově vzniklé finanční požadavky na studenty, přičemž v důsledku masifikace terciárního vzdělávání je kombinovaná forma stále oblíbenější. Zarazilo mě však, že 35 % z respondentů, kteří odpovídali na tuto položku, by kvůli zavedení školného nepokračovali ve studiu vůbec. Přitom i samotní zastánci školného říkají, že školné by nemělo nikomu bránit ve studiu. 10 % z těch, co odpovídali, by pak zvolilo studium na soukromé škole. Jeden respondent zvolil možnost „ostatní“, přičemž napsal, že neví, jakým způsobem by školné ovlivnilo jeho pokračování na magisterském navazujícím studiu.

5.2 Vyhodnocení hypotéz

Hypotézy jsem testoval pomocí kontingenčních tabulek, přičemž hladinu významnosti jsem si určil $\alpha = 0,05$. Testové kritérium a kritickou hodnotu jsem počítal podle následujících vztahů.

$$\text{Testové kritérium } TK = \chi^2 = \sum \frac{(\text{pozorované} - \text{předpokládané četnosti})^2}{\text{předpokládané}}$$

$$\text{Kritická hodnota } KH = \chi^2_{1-\alpha} [(r - 1) \cdot (s - 1)]$$

Hypotéza č. 1

Od kdy a za jakých podmínek bude zpoplatněno veřejné vysoké školství, sledují studenti třetích ročníků stejně často jako studenti prvních a druhých ročníků.

H_0 : Studenti prvního a druhého ročníku a studenti třetího ročníku sledují, od kdy a za jakých podmínek bude zpoplatněno veřejné vysoké školství stejně.

H_1 : Studenti prvního a druhého ročníku a studenti třetího ročníku sledují, od kdy a za jakých podmínek bude zpoplatněno veřejné vysoké školství rozdílně.

Tab. 3: Zjištěné četnosti – hypotéza č. 1

Ročník	Ano	Ne	Celkem
První a druhý	45	18	63
Třetí	31	10	41
Celkem	76	28	104

Tab. 4: Předpokládané četnosti – hypotéza č. 1

Ročník	Ano	Ne	Celkem
První a druhý	$76 \cdot 63 / 104 = 46.04$	$28 \cdot 63 / 104 = 16.96$	63
Třetí	$76 \cdot 41 / 104 = 29.96$	$28 \cdot 41 / 104 = 11.04$	41
Celkem	76	28	104

Tab. 5: Testové kritérium – hypotéza č. 1

Ročník	Ano	Ne	Celkem
První a druhý	$(45 - 46.04)^2 / 46.04 = 0.023$	$(18 - 16.96)^2 / 16.96 = 0.064$	0.087
Třetí	$(31 - 29.96)^2 / 29.96 = 0.036$	$(10 - 11.04)^2 / 11.04 = 0.098$	0.134
Celkem	0.059	0.162	0.221

$$TK = 0.221$$

$$KH = 3.84$$

Nulová hypotéza se potvrdila. Studenti třetích ročníků sledují, od kdy a za jakých podmínek bude zpoplatněno veřejné vysoké školství stejně jako studenti prvních a druhých ročníků. Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl.

Hypotéza č. 2

Studenti, kteří by platili školné z peněz rodičů, jsou častěji proti zavedení školného nežli studenti, kteří by platili školné ze svých vlastních zdrojů.

H_0 : Zda jsou studenti pro zavedení školného, neovlivňuje fakt, z jakých zdrojů by školné platili.

H_1 : Zda jsou studenti pro zavedení školného, ovlivňuje fakt, z jakých zdrojů by školné platili.

Tab. 6: Pozorované četnosti – hypotéza č. 2

Platba školného	Ano	Ne	Celkem
z peněz rodičů	7	44	51
z vlastních zdrojů	11	23	34
Celkem	18	67	85

Tab. 7: Předpokládané četnosti – hypotéza č. 2

Platba školného	Ano	Ne	Celkem
z peněz rodičů	$18 \cdot 51 / 85 = 10.8$	$67 \cdot 51 / 85 = 40.2$	51
z vlastních zdrojů	$18 \cdot 34 / 85 = 7.2$	$67 \cdot 34 / 85 = 26.8$	34
Celkem	18	67	85

Tab. 8: Testové kritérium – hypotéza č. 2

Platba školného	Ano	Ne	Celkem
z peněz rodičů	$(7-10.8)^2 / 10.8 = 1.337$	$(44-40.2)^2 / 40.2 = 0.359$	1.696
z vlastních zdrojů	$(11-7.2)^2 / 7.2 = 2.006$	$(23-26.8)^2 / 26.8 = 0.539$	2.545
Celkem	3.434	0.898	4.241

$$TK = 4.421$$

$$KH = 3.84$$

Nulová hypotéza byla zamítnuta. Studenti, kteří by platili školné z peněz rodičů, jsou častěji proti zavedení školného než studenti, kteří by platili školné ze svých vlastních zdrojů.

Hypotéza č. 3

Školné by motivovalo k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu častěji ženy než muže.

H₀: Školné by motivovalo k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu muže a ženy stejně.

H₁: Školné by motivovalo k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu muže a ženy rozdílně.

Tab. 9: Pozorované četnosti – hypotéza č. 3

Pohlaví	Souhlasím	Nesouhlasím	Celkem
Žena	32	36	68
Muž	11	11	22
Celkem	43	47	90

Tab. 10: Předpokládané četnosti – hypotéza č. 3

Pohlaví	Souhlasím	Nesouhlasím	Celkem
Žena	$43 \times 68 / 90 = 32.49$	$47 \times 68 / 90 = 35.51$	68
Muž	$43 \times 22 / 90 = 10.51$	$47 \times 22 / 90 = 11.49$	22
Celkem	43	47	90

Tab. 11: Testové kritérium – hypotéza č. 3

Pohlaví	Žena	Muž	Celkem
Souhlasím	$(32 - 32.49)^2 / 32.49 = 0.00749$	$(11 - 10.51)^2 / 10.51 = 0.02284$	0.030
Nesouhlasím	$(36 - 35.51)^2 / 35.51 = 0.00676$	$(11 - 11.49)^2 / 11.49 = 0.0209$	0.028
Celkem	0.014	0.044	0.058

TK = 0.058

KH = 3.84

Nulová hypotéza se potvrdila. Pohlaví studujících nemá vliv na to, jestli by je školné motivovalo k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu či nikoliv.

Hypotéza č. 4

Školné jako vhodný nástroj pro selekci studentů, kteří nemají zájem o studium, ale pouze o výhody se studiem spojené, vnímá více respondentů z Fakulty ekonomicko-správní než respondentů z Fakulty filozofické.

H_0 : Studenti z Fakulty filozofické a Fakulty ekonomicko-správní vnímají školné jako vhodný nástroj pro selekci určitých studentů⁸ stejně.

H_1 : Studenti z Fakulty filozofické a Fakulty ekonomicko-správní vnímají školné jako vhodný nástroj pro selekci určitých studentů rozdílně.

Tab. 12: Pozorované četnosti – hypotéza č. 4

Fakulta	Ano	Ne	Celkem
FF	41	24	65
FES	19	19	38
Celkem	60	43	103

Tab. 13: Předpokládané četnosti – hypotéza č. 4

Fakulta	Ano	Ne	Celkem
FF	$60 \cdot 65 / 103 = 37.86$	$43 \cdot 65 / 103 = 27.14$	65
FES	$60 \cdot 38 / 103 = 22.14$	$43 \cdot 38 / 103 = 15.86$	38
Celkem	60	43	103

Tab. 14: Testové kritérium – hypotéza č. 4

Fakulta	Ano	Ne	Celkem
FF	$(41 - 37.86)^2 / 37.86 = 0.260$	$(24 - 27.14)^2 / 27.14 = 0.363$	0.623
FES	$(19 - 22.14)^2 / 22.14 = 0.445$	$(19 - 15.86)^2 / 15.86 = 0.622$	1.067
Celkem	0.705	0.985	1.69

TK= 1.69

KH= 3.84

Nulová hypotéza se potvrdila. Zda studenti vnímají školné jako vhodný nástroj pro selekci studentů, kteří nemají zájem o studium, ale pouze o výhody se studiem spojené, není ovlivněno tím, jakou fakultu studují.

Hypotéza č. 5

Zavedení školného by ovlivnilo plány týkající se magisterského navazujícího studia častěji u respondentů, kteří by školné platili ze svých vlastních zdrojů, nežli u respondentů, kteří by školné platili z peněz rodičů.

⁸ Mínil tím studenty, kteří nemají zájem o studium, ale pouze o výhody se studiem spojené. Chtějí oddálit nástup do zaměstnání, využívat studentské finanční výhody a podobně.

H_0 : Zda by studenti změnili své plány týkající se navazujícího magisterské studia, neovlivňuje fakt, z jakých zdrojů by školné platili.

H_1 : Zda by studenti změnili své plány týkající se navazujícího magisterské studia, ovlivňuje fakt, z jakých zdrojů by školné platili.

Tab. 15: Pozorované četnosti – hypotéza č. 5

Platba školného	Ano	Ne	Celkem
z peněz rodičů	20	22	42
z vlastních zdrojů	11	21	32
Celkem	31	43	74

Tab. 16: Předpokládané četnosti – hypotéza č. 5

Platba školného	Ano	Ne	Celkem
z peněz rodičů	$31 \cdot 42 / 74 = 17.59$	$43 \cdot 42 / 74 = 24.41$	42
z vlastních zdrojů	$31 \cdot 32 / 74 = 13.41$	$43 \cdot 32 / 74 = 18.59$	32
Celkem	31	43	74

Tab. 17: Testové kritérium – hypotéza č. 5

Platba školného	Ano	Ne	Celkem
z peněz rodičů	$(20 - 17.59)^2 / 17.59 = 0.330$	$(22 - 24.41)^2 / 24.41 = 0.238$	0.568
z vlastních zdrojů	$(11 - 13.41)^2 / 13.41 = 0.433$	$(21 - 18.59)^2 / 18.59 = 0.312$	0.745
Celkem	0.763	0.55	1.313

TK= 1.313

KH= 3.84

Nulová hypotéza se potvrdila. Z jakých zdrojů by studenti platili školné, nemá vliv na to, jestli by školné změnilo jejich plány týkající se navazujícího magisterského studia.

Hypotézy č. 1 a č. 2 byly potvrzeny, hypotézy č. 3, č. 4 a č. 5 byly zamítnuty.

6. Závěr výzkumu

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, jaké jsou názory a postoje studentů Univerzity Pardubice k chystanému zavedení školného na veřejných vysokých školách. Vyhodnocení výzkumu vnímám jako jednu z klíčových částí této práce. Některé výsledky jsem předpokládal, některé mě poněkud překvapily. Po zkušenostech s tímto výzkumem bych příště zřejmě volil větší počet respondentů, hlavně z toho důvodu, že některé skupiny studentů, které jsem porovnával v hypotézách, měly v některých případech poměrně málo svých zástupců. To pak může být jeden z důvodů, proč mezi odpověďmi těchto skupin nebyl ve většině případů shledán statisticky významný rozdíl.

Velmi pozitivně mě však překvapilo, že návratnost dotazníků byla poměrně vysoká. Zřejmě to bylo dáno tím, že školné je pro studenty Univerzity Pardubice atraktivní a velmi aktuální téma. Dále mě potěšilo, že všechny dotazníky byly vyplněny správně a seriózně, nemusel jsem tedy žádný z nich vyřadit. Z výše uvedených důvodů mohu tedy konstatovat, že průběh výzkumu byl bezproblémový.

Pouze dvě hypotézy z pěti byly potvrzeny, přesto však vnímám v rámci daných hypotéz vyhodnocení výzkumu jako úspěšné.

Hypotéza č. 1

Od kdy a za jakých podmínek bude zpoplatněno veřejné vysoké školství, sledují studenti třetích ročníků stejně často jako studenti prvních a druhých ročníků.

Tato hypotéza se potvrdila. Studenti třetích ročníků sledují, od kdy a za jakých podmínek bude zpoplatněno veřejné vysoké školství stejně jako studenti prvních a druhých ročníků. Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl. Podívá-li se čtenář do kapitoly, kde vyhodnocuji jednotlivé položky z dotazníku, zjistí, že od kdy a za jakých podmínek bude zpoplatněno veřejné vysoké školství, sleduje většina (64 %) všech respondentů a nejčastěji získávají tyto informace na internetu. Jak už bylo řečeno, školné je pro studenty atraktivní a aktuální téma, a proto není divu, že projevují o tyto informace poměrně velký zájem.

Hypotéza č. 2

Studenti, kteří by platili školné z peněz rodičů, jsou častěji proti zavedení školného nežli studenti, kteří by platili školné ze svých vlastních zdrojů.

Tato hypotéza se také potvrdila. Studenti, kteří by platili školné z peněz rodičů, jsou častěji proti zavedení školného než studenti, kteří by platili školné ze svých vlastních zdrojů.

Jak už bylo řečeno v předchozích kapitolách, dle mého názoru to je zapříčiněno tím, že studenti, kteří by si platili školné ze svých vlastních zdrojů, si uvědomují, že vzdělání není zadarmo více než kdokoliv jiný, a proto i finanční spoluúčasť na studiu ve formě školného vnímají jako přirozenější. Z vyhodnocených dotazníkových položek je však zřejmé, že výrazná většina všech respondentů (74 %) je proti zavedení školného na veřejných vysokých školách. Zastánci školného pak nejčastěji uváděli, že výše školného by měla být 10 000 Kč za jeden akademický rok.

Hypotéza č. 3

Školné by motivovalo k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu častěji ženy než muže.

Tato hypotéza byla zamítnuta. Pohlaví studujících nemá vliv na to, jestli by je školné motivovalo k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu či nikoliv. Nahlédne-li čtenář do kapitoly, kde jsou vyhodnoceny jednotlivé položky dotazníku, zjistí, že 36 % respondentů by bylo školným motivováno k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu. Tato část studentů tedy potvrzuje argument zastánců školného, že školné by bylo finančním stimulem, aby studenti studovali lépe a zodpovědněji. Téměř stejná část respondentů (39 %) by však motivována školným nebyla. V čem konkrétně by byl přístup některých studentů zodpovědnější, může čtenář opět vyčíst v kapitole, kde jsou vyhodnoceny jednotlivé položky dotazníku.

Hypotéza č. 4

Školné jako vhodný nástroj pro selekci studentů, kteří nemají zájem o studium, ale pouze o výhody se studiem spojené, vnímá více respondentů z Fakulty ekonomicko-správní než respondentů z Fakulty filozofické.

Tato hypotéza byla zamítnuta. Zda studenti vnímají školné jako vhodný nástroj pro selekci studentů, kteří nemají zájem o studium, ale pouze o výhody se studiem spojené, není ovlivněno tím, jakou fakultu studují. Z vyhodnocených položek dotazníku je očividné, že 50 % respondentů vnímá školné v tomto případě jako vhodný nástroj. Lze tedy dodat, že přestože výrazná většina respondentů je proti školnému, v některých případech studenti nachází i pozitiva školného.

Hypotéza č. 5

Zavedení školného by ovlivnilo plány týkající se magisterského navazujícího studia častěji u respondentů, kteří by školné platili ze svých vlastních zdrojů, nežli u respondentů, kteří by školné platili z peněz rodičů.

Tato hypotéza byla zamítnuta. Z jakých zdrojů by studenti platili školné, nemá vliv na to, jestli by školné změnilo jejich plány týkající se navazujícího magisterského studia. Nahlédne-li čtenář do kapitoly, kde vyhodnocuji jednotlivé položky z dotazníku, zjistí, že poměrně mnoho (41 %) respondentů by kvůli školnému změnilo plány související s magisterským navazujícím studiem. Někteří by zvolili kombinovanou formu studia, jiní by studovali magisterský obor na soukromé vysoké škole. Také je nutné zmínit, že nezanedbatelné procento respondentů by kvůli školnému nepokračovalo ve studiu vůbec, což je dle mého názoru varovný prst a důvod k zamyšlení tentokrát pro zastánce školného.

Na závěr výzkumu mohu tedy konstatovat, že cíl výzkumu byl splněn. Z odpovědí respondentů jsem vyhodnotil, jaké jsou jejich názory a postoje k chystanému zavedení školného na veřejných vysokých školách.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo zjistit, jaké mají studenti Univerzity Pardubice názory a postoje k chystanému zavedení školného (resp. zápisného) na veřejných vysokých školách. Problematika školného vzbuzuje velmi vášnivé debaty veřejnosti, školné má mnoho zastánců, ale také odpůrců. Za jakých podmínek a zda vůbec bude zpoplatněno studium na veřejných vysokých školách, ještě není pevně ukotveno a s velkou pravděpodobností se o této problematice bude i nadále jednat. Proto mě zajímal pohled studentů na placené vysokoškolské studium spíše v obecnější rovině. Práce byla rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část se skládala ze tří kapitol. První kapitola si kladla za cíl zařadit terciární vzdělávání do systému celoživotního učení. V rámci první kapitoly bylo nejprve definováno celoživotní učení a významné pojmy s ním související. Dále byly popsány jednotlivé etapy v systému celoživotního učení, přičemž největší důraz byl kladen právě na terciární stupeň vzdělávání.

Druhá kapitola byla zaměřena na proměny terciárního vzdělávání. Nejprve seznámila čtenáře s konceptem Martina Trowa. Dále se již věnovala jednotlivým oblastem terciárního vzdělávání, ve kterých dochází k významným proměnám. Následně se zabývala proměnami terciárního vzdělávání v prostředí České republiky.

Třetí kapitola se věnovala problematice školného. Nejprve poskytla čtenáři informace o tom, od kdy a za jakých podmínek bude zřejmě zpoplatněno veřejné vysoké školství v České republice dle současných záměrů ministra školství. Následně se pak zabývala zpoplatněním vysokoškolského studia v širších sociálně-ekonomických souvislostech. Závěr třetí kapitoly byl již zaměřen na postoje studentů k zpoplatnění vysokoškolského studia a tvořil tedy přechod k praktické části.

Praktická část se věnovala dotazníkovému šetření mezi studenty Univerzity Pardubice. Cílem praktické části bylo zjistit, jaké jsou názory a postoje studentů Univerzity Pardubice k chystanému zavedení školného na veřejných vysokých školách. Dále mě také zajímalo, jestli jsou tyto postoje mezi studenty Univerzity Pardubice jednotné. Zkoumal jsem, jak se budou lišit odpovědi na některé položky podle ročníku studia, studované fakulty, genderu a také podle toho z jakých zdrojů by respondenti školné platili. Přestože byly potvrzeny pouze dvě hypotézy z pěti, cíl výzkumu byl splněn. Dozvěděl jsem se, jaké mají studenti Univerzity Pardubice názory a postoje k dané problematice.

Z výzkumu vyplynulo, že většina studentů (téměř tři čtvrtiny výzkumného souboru) Univerzity Pardubice je proti zavedení školného na veřejných vysokých školách, přesto se však podle jejich odpovědí domnívám, že by byli ochotni najít také pozitivní stránky školného. Nezanedbatelné procento studentů uvedlo, že by je školné motivovalo k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu. Poměrně velká část studentů také uvedla, že školné vnímají jako vhodný nástroj pro selekci studentů, kteří se hlásí na vysokou školu jen z toho důvodu, aby získali studentské výhody, jako např. studentské slevy, oddálení nástupu do zaměstnání a podobně. Z jiných odpovědí bychom však mohli rozpoznat určitá úskalí školného. Jako varovný prst může sloužit následující fakt. Nezanedbatelné procento studentů uvedlo, že by kvůli školnému nepokračovalo ve studiu na navazujícím magisterském stupni.

Dále jsem také zkoumal, zda některé názory a postoje studentů k dané problematice jsou ovlivněny určitými faktory – genderem, ročníkem studia, studijním zaměřením a také tím, z jakých zdrojů by studenti školné platili. Zda tyto faktory ovlivňují některé názory a postoje k dané problematice, jsem zkoumal pomocí kontingenčních tabulek. Ve většině případů však nebyl shledán statisticky významný rozdíl, a tudíž nebylo ani prokázáno, že by odpovědi respondentů byly ovlivněny těmito faktory. To však mohlo být zapříčiněno také tím, že vzorek respondentů nebyl příliš veliký. Dotazníkového šetření se účastnilo 120 respondentů. Po zkušenostech, které jsem získal v tomto výzkumu, bych příště volil vzorek větší.

Na tomto místě bych také rád podotkl, že také já, stejně jako téměř tři čtvrtiny respondentů, jsem spíše proti zavedení školného. Jako závažné riziko vnímám především to, že by školné některým studentům mohlo bránit ve studiu, což ukazují i některé odpovědi v mém výzkumu. Školné, ať už jakkoliv nízké, může zkomplikovat cestu ke vzdělání především u studentů ze sociálně slabších rodin. Dle mého názoru by ani půjčky v tomto případě nebyly dostačujícím řešením. Kdo by se chtěl zadlužit již během studia?

Zároveň si však uvědomuji eventuelní přínos školného. Na tomto místě bych uvedl například možné zvýšení motivace k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu, také by školné mohlo vyselektovat studenty, kteří nemají zájem o studium, ale pouze o výhody se studiem spojené. Předchozí tvrzení se mimo jiné z určité části opírají o můj výzkum. Jak už jsem však zmínil v předchozích částech práce, těchto cílů by se dalo dosáhnout i jinými způsoby, které už mnohdy v praxi fungují. Mám na mysli například náročnější přijímací řízení do terciárního vzdělávání, přísnější požadavky na povinný počet kreditů, bezplatnou pouze standardní dobu studia a podobně. Jako motivace k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu již nyní mnohdy

slouží prospěchová stipendia. Je tedy na místě položit si otázku, zda by nebylo lepší upravit tato opatření tak, aby lépe plnila své funkce, než zavádět školné.

To byl však pouze můj subjektivní názor. Na závěr bych rád doplnil, že argumentů pro a proti školnému by se dalo najít nespočetné množství, proto nelze jednoznačně tvrdit, že by zavedení školného bylo správné či nikoliv. To však nebylo ani záměrem této práce. Cílem práce bylo zjistit, jaké jsou názory a postoje studentů Univerzity Pardubice k chystanému zavedení školného a následně je analyzovat, přičemž tento cíl byl splněn.

Použité zdroje

Seznam literatury:

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0

HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie* Přel. I. Štěpaníková. 2.vyd. Praha: Portál, 2000, 165 s. ISBN 80-717-8415-X.

KOUCKÝ, Jan. *Kolik máme vysokoškoláků?* Praha: Středisko vzdělávací politiky, 2009.

Memorandum o celoživotním učení. Pracovní materiál Evropské komise, listopad 2000. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2001. 55s.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0690-7.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001, 98 s. ISBN 80-211-0372-8.

PRUDKÝ, Libor, Petr PABIAN a Karel ŠIMA. *České vysoké školství: na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989-2009*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 162 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3009-7.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-717-8772-8.

ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 p. ISBN 80-859-3148-6.

Strategie celoživotního učení ČR. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007. ISBN 978-802-5422-182.

Školská soustava České republiky. Praha: Národní vzdělávací fond, 2003, 1 složený l. (8 s.). ISBN 80-867-2801-3.

TROW, Martin. *Problems in the Transition From Elite to Mass Higher Education*. Berkeley: Carnegie Commission on Higher Education, 1973.

TROW, Martin. *Problémy přechodu z elitního na masové vysoké školství*. In HENDRICHOVÁ, Jana; ČERYCH, Ladislav (eds.). *Terciární vzdělávání ve vyspělých zemích: vývoj a současnost*. Praha: Středisko vzdělávací politiky, 1997.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 2007, 356 s. ISBN 978-80-246-0841-9.

VETEŠKA, Jaroslav a Michaela TURECKIOVÁ. *Vzdělávání a rozvoj podle kompetencí: kompetence v andragogice, pedagogice a řízení*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, 140 s. ISBN 978-80-86723-54-9.

Internetové zdroje:

KELLER, Jan. Deset důvodů, proč nezavádět školné. In: *Vzdělání není zboží* [online]. 2010 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: <http://vzdelaninenizbozi.cz/deset-duvodu-proc-nezavadet-skolne>

MACH, Jiří. Zápisné už teď nestihneme. Snad od roku 2014, doufá Fiala. *Novinky.cz* [online]. 19. 12. 2012 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/288203-zapisne-uz-ted-nestihneme-snad-od-roku-2014-doufa-fiala.html>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. c 2006-2012 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz>

Průzkum mezi zájemci o studium na VŠ: obory, školné. *LMC: Rozvíjíme trh práce* [online]. c 2012 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: <http://www.lmc.eu/o-nas/novinky/pruzkum-mezi-zajemci-o-studium-na-vs-obory-skolne/>

Terciární vzdělávání. NÁRODNÍ ÚSTAV ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ. *Národní ústav odborného vzdělávání* [online]. c 2008 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/terciarni-vzdelavani>

VOJKŮVKA, Václav. Spoluúčast na hrazení studia. In: *Odborový svaz zdravotnictví a sociální péče ČR* [online]. 2002 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://osz-stare.cmkos.cz/CZ/Z_tisku/Bulletin/04_2002/studium.html

Seznam tabulek

Tab. 1: Čistá míra vstupu do terciárního vzdělávání

Tab. 2: Počet podaných přihlášek, přihlášených, přijatých a zapsaných ke studiu na terciární úrovni vzdělávání (VŠ a VOŠ) v letech 1999/00–2011/12 (v tis.)

Tab. 3: Zjištěné četnosti – hypotéza č. 1

Tab. 4: Předpokládané četnosti – hypotéza č. 1

Tab. 5: Testové kritérium – hypotéza č. 1

Tab. 6: Zjištěné četnosti – hypotéza č. 2

Tab. 7: Předpokládané četnosti – hypotéza č. 2

Tab. 8: Testové kritérium – hypotéza č. 2

Tab. 9: Zjištěné četnosti – hypotéza č. 3

Tab. 10: Předpokládané četnosti – hypotéza č. 3

Tab. 11: Testové kritérium – hypotéza č. 3

Tab. 12: Zjištěné četnosti – hypotéza č. 4

Tab. 13: Předpokládané četnosti – hypotéza č. 4

Tab. 14: Testové kritérium – hypotéza č. 4

Tab. 15: Zjištěné četnosti – hypotéza č. 5

Tab. 16: Předpokládané četnosti – hypotéza č. 5

Tab. 17: Testové kritérium – hypotéza č. 5

Seznam obrázků

Obr. 1: Schéma školské soustavy České republiky

Obr. 2: Struktura postojů

Obr. 3: Graf – Položka dotazníku č. 1

Obr. 4: Graf – Položka dotazníku č. 2

Obr. 5: Graf – Položka dotazníku č. 3

Obr. 6: Graf – Položka dotazníku č. 4

Obr. 7: Graf – Položka dotazníku č. 5

Obr. 8: Graf – Položka dotazníku č. 6

Obr. 9: Graf – Položka dotazníku č. 7

Obr. 10: Graf – Položka dotazníku č. 8

Obr. 11: Graf – Položka dotazníku č. 9

Obr. 12: Graf – Položka dotazníku č. 11

Obr. 13: Graf – Položka dotazníku č. 12

Obr. 14: Graf – Položka dotazníku č. 13

Obr. 15: Graf – Položka dotazníku č. 14

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Článek: Studenti letos zápisné platit nebudou

Příloha č. 1

Postoje studentů Univerzity Pardubice k zavedení školného na veřejných vysokých školách.

Vážení kolegové a kolegyně,

rád bych Vás touto cestou poprosil o vyplnění krátkého dotazníku pro moji bakalářskou práci. Dotazník je zaměřen na postoje studentů Univerzity Pardubice k zavedení školného na veřejných vysokých školách, proto bych Vás rád požádal, abyste si udělali čas na jeho vyplnění. V dotazníku používám jednotný termín školné, kterým je však míněno jak školné tak i zápisné. Není-li určeno jinak, vyberte vždy jen jednu možnost.

Vyplnění dotazníku Vám nezabere více než 10 minut.

Děkuji Vám za spolupráci.

Zbyněk Štrobach, Filozofická fakulta, Humanitní studia

*Povinné položky

1) *Na jaké fakultě studujete? **

- Filozofické
- Ekonomicko-správní

2) *Jaké je vaše pohlaví? **

- Muž
- Žena

3) *V jakém jste nyní ročníku? **

- 1. ročník
- 2. ročník
- 3. ročník

4) *Sledujete odkdy a za jakých podmínek bude zpoplatněno veřejné vysoké školství? **

- Ano
- Ne
- Nedokáži odpovědět

5) *Odpovídejte, pouze pokud jste označili v předchozí otázce možnost ano. Informace o chystaném zpoplatnění studia na veřejných vysokých školách získávám nejčastěji:*

- Na internetu
- V televizi
- Ze zdrojů Univerzity Pardubice
- Od svých přátel
- Jiné:

6) *Jste pro zavedení školného na veřejných vysokých školách? **

- Ano, studenti by si měli platit za studium již během studia
- Ano, pomocí studentských půjček, které by začali splácet po studiu
- Ne, jsem proti zavedení školného
- Nevím

7) *Pokud jste odpověděli v předchozí otázce ne, tuto položku nemusíte vyplňovat.*

Jak vysoké by mělo být školné za jeden akademický rok v případě jeho zavedení? - Částku zaokrouhlete na tisíce.

8) *Školné bych platil (v případě jeho zavedení): **

- Z peněz rodičů
- Ze svých vlastních zdrojů (peníze z brigády, prospěchové stipendium,)
- Pomocí půjčky
- Jiné:

9) *Školné by mě motivovalo k zodpovědnějšímu přístupu ke studiu. **

- Souhlasím
- Nesouhlasím
- Nedokáži odpovědět

10) *Pokud souhlasíte, uveďte, v čem konkrétně by byl váš přístup zodpovědnější. Vypište prosím heslovitě (např. častější účast na přednáškách, lepší domácí příprava, větší snaha o prospěchové stipendium)*

11) *Domníváte se, že by školné odradilo od studia studenty, kteří se hlásí na vysokou školu z jakéhokoliv jiného důvodu, než že chtějí studovat? **

(např. nepřijít o studentské výhody, oddálit vstup do zaměstnání, ...)

- Ano
- Ne
- Nevím

12) *Vnímáte v této souvislosti školné jako vhodný nástroj pro selekci těchto studentů? **

- Ano
- Ne
- Nevím

13) *Ovlivnilo by zavedení školného vaše plány týkající se magisterského navazujícího oboru? **

- Ano
- Ne
- Nevím

14) *Odpovídejte, pouze pokud jste zvolili v předchozí otázce možnost ano. Pokud ano, jakým způsobem?*

- Nepokračoval bych ve studiu na navazujícím magisterském oboru
- Zvolil bych si školu soukromou
- Zvolil bych si kombinovanou formu studia
- Jiné:

**Studenti letos zápisné platit nebudou
Hospodářské noviny | 15.2.2013**

Petr Fiala, ministr školství
Rozhovor

Plán na zavedení školného se posouvá na neurčito. Vláda jej sice v loňském roce přejmenovala na zápisné a slibovala, že školy jej začnou vybírat od příštího akademického roku, jenže takový scénář nyní vyloučil ministr školství Petr Fiala. "Dovedu si to představit velmi obtížně," říká ministr Fiala v rozhovoru pro HN.

Původní vládní slib na zpoplatnění vysokoškolského studia má totiž v nové koaliční smlouvě nahradit obecnější formulace o "přípravě podmínek" pro zavedení školného či zápisného. Vyjednávači ODS, TOP 09 a strany LIDEM tedy chtějí, aby návrh ministerstvo školství připravilo pro příští vládu a ta by se měla rozhodnout, zda jej využije. Pokud ale příští vládu bude sestavovat ČSSD, půjde o zbytečnou práci. Sociální demokracie jakékoliv zavedení školného či zápisného totiž opakovaně odmítá.

Fiala proto pracuje především na reformě vysokoškolského zákona, která je pro něj i vládu v oblasti školství prioritou číslo jedna. "Školné rozhodně není největším problémem českých vysokých škol. Musíme udělat určité kroky vytvářející lepší podmínky pro rozvoj vysokého školství a veřejnou debatu by neměly zastínit už tolikrát opakované diskuse o školném," přibližuje Fiala, který novelu předloží vládě v květnu.

Vysokoškolská reforma Bez jejího prosazení si ministr nedovede představit, že by studijní oddělení vysokých škol mohla začít vybírat zápisné či školné. "Aby zápisné mohlo fungovat, musí se těšit širší společenské podpoře a musí být dobře připraveno. Pro mě vždy bylo důležité, aby finanční spoluúčast studentů byla nastavena tak, aby to nikomu nebránilo ve studiu na vysoké škole z ekonomických nebo sociálních důvodů, aby ty peníze nezmizely v administrativě nebo státní pokladně, ale aby zůstaly na té škole a sloužily přímo školám," popisuje Fiala jednu z překážek, která letošního zavedení zápisného brání.

Podle stávajícího vysokoškolského zákona totiž veškeré poplatky za studium musí putovat do stipendijního fondu a škola za ně nemůže vybavit univerzitní knihovnu ani přilepšit vyučujícím na platech.

To, že by vysokoškolskou reformu musel uložit do stejného šuplíku, kam vláda odložila slibovanou daňovou reformu, občanský zákoník či novelu zákona o veřejných zakázkách, ale Fiala odmítá. "V úterý jsme měli velkou pracovní konferenci, kde jsme se setkali se všemi reprezentacemi vysokých škol. Jednání bylo velmi pracovní a věcné a v klíčových věcech jsme dosáhli shody. Novelu o vysokých školách bychom tedy mohli připravit za souhlasu akademické obce nebo alespoň ne s jejím odporem," slibuje Fiala.

Všem žákům stejně Do změny financování se tak chce pustit pouze na úrovni předškolního, základního a středního školství. "Jde nám o to, abychom spravili situaci, kdy na žáka ve stejném ročníku dostávají školy v různých krajích jiné peníze. Když dnes budete studovat na střední elektrotechniku, tak škola v Ústeckém kraji na jednoho studenta bere 37 tisíc korun, ale třeba v Karlovarském kraji 42 tisíc korun. Nebo na žáka čtyřletého gymnázia v Praze jde v průměru 34 tisíc korun, ve Zlínském je to 38 tisíc korun," uvádí příklady.

Reforma regionálního školství je proto podle něj nezbytná. "Dlouhodobě nemůžeme mít systém, který v ekonomických podmínkách dělá takové rozdíly. A nemůžeme po něm chtít, aby školy ve výsledku dosahovaly stejné kvality," upozorňuje Fiala.

Zdroj: <http://www.spcr.cz/psali-o-nas-monitoring-tisku/vyber-z-monitoringu-medii-15-2-2013>